

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Magdaléna Pidrmanová

Právní úprava metod kriminalistické praxe

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: prof. JUDr. Bc. Tomáš Gřivna, Ph.D.

Katedra: Katedra trestního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu) : 18. června 2024

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 118 888 znaků včetně mezer.

Magdaléna Pidrmanová

V Praze dne 18. června 2024

Poděkování

Tímto bych chtěla poděkovat vedoucímu své diplomové práce prof. JUDr. Bc. Tomáši Gřivnovi, Ph.D. za poskytnutí velmi zajímavého tématu a cenné rady pro jeho zpracování. Ráda bych také na tomto místě poděkovala své rodině a svým blízkým za jejich neutuchající podporu, kterou mi během psaní této práce a zároveň během celého studia poskytovali.

Obsah

Úvod	6
1. Rekognice.....	8
1.1. Historický kontext.....	8
1.1.1. Zákon č. 119/1873 ř. z.	8
1.1.2. Zákon č. 87/1950 Sb.	9
1.1.3. Zákon č. 64/1956 Sb.	10
1.1.4. Zákon č. 141/1961 Sb.	10
1.2. Současná právní úprava	11
1.2.1. Význam rekognice	11
1.2.2. Výslech před rekognicí	12
1.2.3. Průběh rekognice	12
1.2.4. Rekognice podle fotografií	13
1.2.5. Rekognice věci.....	13
1.2.6. Odkaz na další ustanovení	14
1.2.7. Ochrana zranitelných osob.....	15
1.2.8. Výslech po rekognici	15
1.3. Vývoj judikatury	16
1.3.1. Před tzv. velkou novelou.....	16
1.3.2. Po tzv. velké novele	17
1.3.3. Shrnutí.....	19
2. Identifikace podle biologických stop	20
2.1. Historický kontext.....	20
2.1.1. Počátky, oficiální vznik	20
2.1.2. Molekulární biologie, DNA	21
2.1.3. Právní úprava	22
2.2. Současná právní úprava	23
2.2.1. Mezinárodní zakotvení a ústavní pořádek	23
2.2.2. Úprava trestního řádu.....	24

2.2.3. Úprava zákona o policii	25
2.3. Vývoj judikatury	28
2.3.1. Judikatura ESLP.....	28
2.3.2. Návrh Městského soudu v Praze.....	30
2.3.3. Reakce Ústavního soudu.....	31
2.3.4. Shrnutí.....	35
3. Pachová identifikace	37
3.1. Historický kontext.....	37
3.1.1. Rakousko-Uhersko.....	38
3.1.2. Československá republika - Česká republika	40
3.2. Současná právní úprava	42
3.3. Vývoj judikatury	43
3.3.1. Podmínky hodnocení pachových stop	44
3.3.2. Vědecké poznatky jako důkaz	45
3.3.3. Sporné otázky.....	46
3.3.4. Shrnutí.....	47
4. Návrh právní úpravy vybraných kriminalistických metod	48
4.1. Žádoucí forma úpravy kriminalistických metod.....	48
4.1.1. Žádoucí forma úpravy metody pachové identifikace.....	49
4.2. Návrh zákonné právní úpravy	50
4.2.1. Rekognice	50
4.2.2. Identifikace dle biologických stop	51
Závěr	52
Seznam zkratk	54
Seznam použitých zdrojů	54
Abstrakt	59
Abstract.....	60

Úvod

Trestní řád v hlavě páté, věnované dokazování, ustanovením § 89 odst. 2 funkčně doplňuje princip volného hodnocení důkazů (obsažený v § 2 odst. 6 tamtéž), když stanoví, že „Za důkaz může sloužit vše, co může přispět k objasnění věci (...)“. Dále pokračuje demonstrativním výčtem důkazů, z nichž výpověď obviněného a výpověď svědka zakotvuje v následujících dvou oddílech. Třetímu oddílu této hlavy jsou věnovány „Některé zvláštní způsoby dokazování“. Patří sem konfrontace, rekognice, vyšetřovací pokus, rekonstrukce a prověrka na místě, u kterých zákonodárce vymezuje jejich účel a stanoví zákonný rámec postupu při jejich provádění. Doktrína všechny tyto způsoby dokazování řadí mezi kriminalistické metody. Těch ovšem existuje mnohem více, čímž vyvstává určitá legislativní diskontinuita.

Tak například určité aspekty identifikace podle biologických stop nebo pachová identifikace jako celek jsou upraveny interními předpisy. Proč zákonodárce určité metody kriminalistické praxe upravuje v zákoně a jiné ne? Jakým kritériem je třeba se řídit při rozhodování o zakotvení kriminalistické metody v zákoně?

Na výše zmíněnou rekognici můžeme optikou právní reglementace pohlížet jako na metodu poměrně tradiční, jež je v českých zemích zákonem upravena již půldruhého století a recentní judikatura v průběhu let spolehlivě vyplňuje mezery, které zákonná úprava nepokrývá. Pokud ovšem odhlédneme od rekognice k metodě identifikace podle biologických stop, nalezneme nejen zákonnou úpravu doplněnou o interní předpis Policie ČR, ale i markantní názorovou roztržičnost na toto téma napříč plénem Ústavního soudu. A konečně, zaměříme-li svou pozornost na metodu pachové identifikace, musíme se spokojit pouze s interními předpisy Policie ČR. Oporu této metody nad rámec § 89 odst. 2 trestního řádu bychom v zákoně hledali marně. Při bližší analýze judikatury i vědeckých poznatků zabývajících se touto metodou vyvstává dokonce nejedna kontroverzní otázka.

Srovnatelně podstatný význam rekognice, identifikace podle biologických stop a pachové identifikace pro kriminalistickou praxi a zároveň odlišný postoj zákonodárce k nim je důvodem, proč se právě těmito metodám hodlám ve své práci věnovat. Cílem práce je tyto vybrané kriminalistické metody analyzovat s důrazem na problematické aspekty vzhledem k jejich právní úpravě a z těchto získaných poznatků určit, zda je vůbec potřeba zakotvit metody v zákoně, případně které a proč. Každou postupně zasadím do historického kontextu, představím její současnou právní úpravu a přihlédnou k tomu, jak se k této metodě staví

judikatura. Následně zhodnotím aktuální stav právní úpravy každé metody a pokud shledám prostor k úpravě, navrhu znění de lege ferenda.

1. Rekognice

Rekognice, všeobecně přijímána jako samostatná metoda kriminalistické praxe,¹ spočívá ve znovupoznání osoby či věci, případně zvířete. Znovupoznání ve světle tohoto úkonu znamená identifikace objektu, ježž subjekt vnímal svými smysly naposledy při skutku právně relevantním k projednávanému případu.² Ačkoli může hrát roli i v civilním řízení,³ její nejvýznamnější využití nacházíme právě v oblasti kriminalistiky a trestního práva, a to konkrétně v podobě rekognice osob, na kterou se na následujících řádcích zaměřím nejvíce.

1.1. Historický kontext

1.1.1. Zákon č. 119/1873 ř. z.

Kořeny právní úpravy rekognice na našem území sahají až do 19. století, konkrétně do roku 1873, ve kterém nabyl účinnosti rakousko-uherský zákon č. 119/1873 ř. z., jímž se zavádí nový řád soudu trestního. V Kapitole XIII., “O slyšení svědků”, se v § 168 uvádí: „*Nastane-li potřeba aby svědek seznal osoby neb věci, buďtež mu příhodným způsobem představeny nebo předloženy; prvé však buď svědek vybídnut, aby je zevrubně popsal a rozeznací známky jich pojmenoval.*”

Ačkoliv zde pojem „rekognice” není výslovně uveden, teleologickým výkladem lze dojít k závěru, že zákonodárce tímto odstavcem zamýšlel vyjádření úkonu, který dnes nazýváme rekognicí, tedy znovupoznání objektu vnímaného v průběhu právně relevantního skutku. Z výše uvedeného můžeme za základní, formující znaky rekognice považovat vhodnou prezentaci poznávaného objektu, jehož popis poznávajícím subjektem předchází tomuto úkonu.

Zákonodárcem je tak (ač pouze jednoduše) zdůrazněno zajištění základních procesních mantinelů ze strany policejního orgánu i svědka. Na straně policejního orgánu je svévole omezena povinností osobu nebo věc svědkovi představit vhodným způsobem, nikoli libovolně. Na straně svědka je svévoli zamezeno povinností předběžně popsat osobu nebo věc, kterou vnímal při páchání trestněprávně relevantní činnosti. Úprava je značně strohá a postrádá mnoho důležitých náležitostí pro její efektivní výkon. Na tyto nedostatky upozorňovala později i doktrína, například v případě absence požadavku na větší počet poznávaných osob.⁴

¹ Např. NĚMEC, M.: *Kriminalistická taktika pro policisty*. Praha: Eurounion, 2004, str. 286 nebo KONRÁD, Z.; MUSIL, J.; SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika*. Praha: C.H.Beck, 2001, s. 320 a násl.

² NĚMEC, M.: *Op. cit.*, str. 286.

³ Viz usnesení Ústavního soudu ze dne 26. dubna 2016, sp. zn. III. ÚS 755/15.

⁴ KOŠŤÁK, R. a kol.: *Učebnice pátrací taktiky*. Praha: Nakladatel a vydavatel R. Košťák, 1935.

Systematické zařazení úkonu rekognice do kapitoly s názvem „O slyšení svědků“ ilustruje tehdejší tendenci nahlížet na rekognici jako na zvláštní způsob výslechu svědka. Tento pohled byl proměněn nejdříve doktrínou⁵ a až poté i zákonem v podobě tzv. velké novely trestního řádu,⁶ účinné od 1. ledna 2002. Dnes je již rekognice všeobecně uznávána z trestněprávního hlediska jako samostatný procesní úkon a důkazní prostředek. Jen pro srovnání na okraj uvádím, že stejným vývojem prošel i úkon konfrontace.⁷

1.1.2. Zákon č. 87/1950 Sb.

Říšský trestní řád byl na našem území užíván až do 31. července roku 1950, následujícího dne vstoupil v účinnost zákon č. 87/1950 Sb., o trestním řízení soudním. Právní úprava rekognice byla sice přeformulována, kromě rozšíření z výslechu svědků i na výslech obviněných zůstala obsahově ovšem beze změny. Právní rámec rekognice v rámci výslechu svědka zůstává téměř nezměněn, když § 113 odst. 2 stanovil: „*Má-li se výslechem zjistit totožnost nějaké osoby nebo věci, vyzve prokurátor svědka, aby ji popsal; teprve pak mu má být osoba nebo věc ukázána.*”

V tomtéž ustanovení, pravděpodobně po vzoru říšského trestního řádu, je upraven i institut konfrontace.⁸ Nicméně v případě rekognice prováděné výslechem obviněného (upravené § 94 odst. 2)⁹ už zákonodárce rozlišuje konfrontaci¹⁰ a rekognici do samostatných ustanovení. Právní úprava začíná na oba úkony nahlížet jako na samostatné zvláštní způsoby výslechu, což je třeba vnímat jako posun, byť pomalý a nedostatečný, vzhledem k neadekvátnímu zhodnocení výše zmíněné doktríny apelující na zakotvení plurality poznávaných objektů. Ze znění právní úpravy výslovně vyplývá, že rekognice je prováděna s jedním poznávaným. Takový postup nese výrazně vyšší riziko usvědčení nevinných osob.

1.1.3. Zákon č. 64/1956 Sb.

K obrovskému legislativnímu pokroku v podobě plurality poznávaných objektů dospívá svou účinností dne 1. ledna 1957 zákon č. 64/1956 Sb., o trestním řízení soudním. Stejně jako předchozí úpravy nahlíží na rekognici jako na zvláštní způsob výslechu a stejně

⁵ PROTIVINSKÝ, M.: *Rekognice v přípravném řízení*. Praha: Ministerstvo vnitra ČSSR, 1971, str. 40.; TIPLICA, M. a kol.: *Kriminalistická taktika*. Praha: Policejní akademie ČR v Praze, 1997, str. 89.

⁶ Zákon č. 265/2001 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.

⁷ Říšským trestním řádem upravena v druhém a třetím odstavci stejného ustanovení § 168.

⁸ Čtvrtý odstavec tamtéž: „*Nesouhlasí-li výpovědi svědků v závažných bodech, lze svědky postavit tváří v tvář.*”

⁹ „*Má-li se výslechem zjistit totožnost nějaké osoby nebo věci, vyzve prokurátor obviněného, aby ji popsal; teprve pak mu má být osoba nebo věc ukázána.*”

¹⁰ Viz § 95 odst. 1 tamtéž.

jako předchozí zmíněný zákon zachovává stejné znění právní normy pro výslech svědka (§ 110 odst. 3) i výslech obviněného (§ 102 odst. 3): „*Má-li se výslechem zjistit totožnost nějaké osoby nebo věci, vyzve vyslýchající svědka/obviněného, aby ji popsal; teprve pak mu má být osoba nebo věc ukázána, a to zpravidla mezi několika osobami nebo několika věcmi téhož druhu.*” Slovo „*zpravidla*” nepřímou indikuje, že v mezích zákona stále zůstává provést rekognici i s jedním poznávaným objektem, v praxi by ovšem mělo převládat poznání mezi několika osobami nebo věcmi. „*Mezi několika*” je nutné vyložit tak, že především by nejmenší zákonem přípustné množství mělo činit dvě osoby nebo věci odlišné od poznávané, tedy minimálně tři osoby nebo věci zúčastněné na rekognici v roli objektů. A konečně, pokrokovou je úprava i ve svém požadavku na poznávání mezi několika osobami nebo věcmi „*téhož druhu*”. Zákonomodárce se tedy dotýká nutnosti poznávat nejen mezi více objekty, ale zároveň by se dle něj tyto objekty neměly zásadně odlišovat.

Užití slova „*zpravidla*” považují v legislativním textu v tomto případě za značně nevhodné, jelikož právě kvůli němu je dán prostor pro nedodržení podmínek, které jinak zaručují zásadní snížení rizika usvědčení nevinných osob. I přesto se stále jedná o zásadní průlom v právní úpravě rekognice, zavádějící doktrínou všeobecně přijímané procesní podmínky na úrovni zákona.

1.1.4. Zákon č. 141/1961 Sb.

Výčtem dospíváme k zákonu č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, účinnému k 1. lednu 1962, který upravuje trestní právo procesní dodnes. Tento zákon dal podobu současné právní úpravě rekognice, ačkoli se tak stalo až prostřednictvím pozdějších novelizací. Formulace a systematické zařazení právní normy z roku 1962 se téměř ztotožňovaly s předchozí právní úpravou, když § 93 odst. 2 pod oddílem „Výpověď obviněného” stanovil: „*Má-li se výslechem zjistit totožnost nějaké osoby nebo věci, vyzve se obviněný, aby ji popsal; teprve pak mu má být osoba nebo věc ukázána, a to zpravidla mezi několika osobami nebo několika věcmi téhož druhu.*” V nadpisu ustanovení se poprvé setkáváme s pojmem rekognice v rámci legislativního textu. Pro účely výslechu svědka zákon odkazoval v § 103 právě na toto ustanovení a určoval jeho přiměřené užití. Toto znění úpravy, které lze vzhledem k vývoji doktríny a judikatury označit postupem času za stále méně dostačující, přetrvávalo v našem právním řádu až do roku 2001. Zásadní změna právní úpravy rekognice v podobě tzv. velké novely tedy nastala po 45 letech.

1.2. Současná právní úprava

Rekognice je upravena zákonem již více než 150 let a za tuto dobu došlo ke konkretizaci podmínek jejího konání a k zohlednění mimořádných situací pro dosažení jejího účelu a co nejpřesnějšího výsledku či pro zajištění ochrany zranitelných osob na rekognici zúčastněných. Jaké změny pro institut rekognice přinesla tzv. velká novela? Očekávaným¹¹ byl přesun rekognice od zvláštní formy výslechu k samostatnému procesnímu úkonu, dle zákona byla systematicky zařazena konkrétně mezi „*Některé zvláštní způsoby dokazování*” pod § 104b. Ustanovení se skládá z osmi odstavců, kterým se budu na následujících řádcích jednotlivě věnovat.

Nejspíše pochybením zákonodárce až do 31. prosince 2011 přetrvalo v trestním řádu ustanovení § 93 odst. 2 včetně odkazu na něj prostřednictvím § 103. Tento nedostatek byl napraven zákonem č. 459/2011 Sb.

1.2.1. Význam rekognice

„(1) Rekognice se koná, je-li pro trestní řízení důležité, aby podezřelý, obviněný nebo svědek znovu poznal osobu nebo věc a určil tím jejich totožnost. K provádění rekognice se vždy přibere alespoň jedna osoba, která není na věci zúčastněna.”

První věta prvního odstavce zůstává významově stejná napříč celou historií právní úpravy rekognice, tedy že hlavním účelem rekognice je poznání osoby či věci a určení jejich totožnosti, vyvstane-li potřeba tohoto v průběhu trestního řízení. Jedinou významnou změnou se stává rozšíření skupiny subjektů (poznávajících), sestávající ze svědka a obviněného, a to osobu podezřelého. Druhou větou je zavedena první novinka v procesních náležitostech, a to účast nestranné osoby na průběhu provádění rekognice. Komentář¹² příkladmo uvádí osobu z obecního nebo městského úřadu, objektivizace a přezkoumatelnost jsou logicky dovoditelnými motivy zákonodárce tento požadavek zavést.

1.2.2. Výslech před rekognicí

„(2) Podezřelý, obviněný nebo svědek, kteří mají poznat osobu nebo věc, se před rekognicí vyslechnou o okolnostech, za nichž osobu nebo věc vnímali, a o znacích nebo

¹¹ Viz bod 1.1.1 této práce.

¹² DRAŠTÍK, A., FENYK, J. a kol. *Trestní řád: Komentář*. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2024-2-8]. ASPI_ID KO141_1961CZ. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.

zvláštnostech, podle nichž by bylo možno osobu nebo věc poznat. Osoba nebo věc, která má být poznána, jim nesmí být před rekognicí ukázána.”

I první věta druhého odstavce významem silně připomíná všechny předchozí úpravy. Kromě okruhu subjektů rozšířeného o podezřelého se setkáváme také s vyššími požadavky na průběh samotného výslechu subjektu před rekognicí. Na rozdíl od předchozích úprav vyžadujících pouze „popis” či „pojmenování rozeznávacích známek” dle říšského trestního řádu, nová úprava do výslechu zařazuje vedle „znaků”, které lze subsumovat právě pod popis, i okolnosti smyslového vnímání osoby či věci, včetně jejich zvláštností. Především zařazení okolností, za nichž byla osoba či věc vnímána, považuji za velký posun pro získání uceleného obrazu o smyslovém zážitku poznávajícího, který může napomoci policejnímu orgánu vybrat vhodné figuranty a soudu uplatnit princip volného hodnocení důkazů především v otázce zhodnocení důkazů na základě uvážení všech okolností případu.¹³ Druhou větou zákonodárce přímo stanovil, že poznávaný objekt nesmí být poznávajícímu před rekognicí ukázán, subjekt by tudíž vždy měl při rekognici poznat objekt, který naposledy vnímal při trestněprávně relevantním skutku. Předchozí úpravy tuto skutečnost implikovaly tvrzením, že má být poznávanému objektu prezentován až po vyslechnutí o jeho popisu. Přeformulování předchozí úpravy na výslovný zákaz považuji za správný krok, především k dosažení vyšší srozumitelnosti právní úpravy.

1.2.3. Průběh rekognice

„(3) Má-li být poznána osoba, ukáže se podezřelému, obviněnému nebo svědkovi mezi nejméně třemi osobami, které se výrazně neodlišují. Osoba, která má být poznána, se vyzve, aby se zařadila na libovolné místo mezi ukazované osoby. Jestliže osoba má být poznána nikoliv podle svého vzezření, ale podle hlasu, umožní se jí, aby hovořila v libovolném pořadí mezi dalšími osobami s podobnými hlasovými vlastnostmi.”

Třetímu odstavci je věnována problematika počtu poznávaných osob. Zákonodárce zde opouští možnost provedení rekognice jen s jedním objektem, jak do té doby činil slovem „zpravidla”. Zároveň tento požadavek prohlubuje zakotvením minimálního počtu tří figurantů, čímž nepřímou připouští zapojit do provádění rekognice počet vyšší. Další specifikace předchozí právní úpravy probíhá prostřednictvím stanovení podobnosti poznávaných osob. Namísto slovního spojení „téhož druhu” se uvádí „*které se výrazně neodlišují*”. Lze jen přisvědčit, že ač jsou si obě znění významově blízka, pozdější úprava je více srozumitelná, nehledě na poněkud

¹³ Viz § 2 odst. 6 trestního řádu.

zvláštní výraz „osobami (...) téhož druhu“ v předchozím znění. Komentář¹⁴ upozorňuje na potřebu poučení všech zúčastněných osob o zmíněném postupu, stejně jako na zajištění vhodných podmínek orgánem činným v trestním řízení. Těmi jsou kromě prostředí, času a místa také vytvoření podobných okolností, za kterých byl objekt vnímán. S odkazem na vytvoření podobných okolností však vyvstávají pochybnosti ohledně limitů zajištění takových podmínek v praxi. Okrajově vyzdvihuje důležitost výběru figurantů jiného etnika či pokud oplývají zvláštními znaky, ať už se jedná o stavbu těla, úrazy, tetování apod. Zákon výslovně zmiňuje i rekognici dle hlasu a staví ji na stejných principech jako rekognici in natura, tj. náhodné pořadí hlasového projevu a podobnost hlasových vlastností.

1.2.4. Rekognice podle fotografií

„(4) Není-li možno ukázat osobu, která má být poznána, rekognice se provede podle fotografie, která se předloží podezřelému, obviněnému nebo svědkovi s obdobnými fotografiemi nejméně tří dalších osob. Tento postup nesmí bezprostředně předcházet rekognici ukázáním osoby.“

Naprostou legislativní novinkou se stalo konstituování rekognice podle fotografie na úrovni zákona. Jak znění čtvrtého odstavce napovídá, jedná se o výjimečný úkon prováděný pouze pokud nelze provést rekognici in natura. Minimální počet ukazovaných osob (předkládaných fotografií) zůstává stejný. Poslední větou zákonodárce potvrzuje, že zákaz vnímání objektu před rekognicí in natura platí i pro vnímání fotografie, což navíc posiluje výjimečný charakter rekognice dle fotografie (není možné provést rekognici dle fotografií a následně se rozhodnout pro provedení rekognice in natura).

1.2.5. Rekognice věci

„(5) Má-li být poznána věc, ukáže se podezřelému, obviněnému nebo svědkovi ve skupině věcí pokud možno téhož druhu.“

Za hodné bližší pozornosti považuji rozhodnutí zákonodárce na jedné straně bohatě specifikovat rekognici osob a na straně druhé rekognici věcí ponechat v téměř stejném znění z roku 1962. Kromě změn v prvních dvou odstavcích, aplikovatelných společně pro osoby i věci, přináší pátý odstavec změny spíše formální než obsahové. Vyjádření podmínky počtu a podobnosti ostatních věcí se změnila ze „zpravidla mezi (...) několika věcmi téhož druhu“ na „ve skupině věcí pokud možno téhož druhu“. Za použití gramatického výkladu lze dovodit

¹⁴ DRAŠTÍK, A., FENYK, J. a kol. Trestní řád: Komentář. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2024-2-8]. ASPI_ID KO141_1961CZ. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.

značnou podobnost mezi praktickým výkladem slov „zpravidla” a „pokud možno”. Rozdíl lze sledat v odlišném umístění těchto výrazů, tedy k jaké části právní normy se vztahují. Pouze starší znění relativizuje pluralitu objektů i jejich vzájemnou druhovou podobnost, zákon výslovně nestanoví povinnost tyto podmínky dodržet. Znění tzv. velké novely relativizuje pouze náležitost druhové podobnosti věcí, pluralita objektů se stala obligatorní procesní podmínkou. Ve výsledku tedy došlo k určitému zpřísnění, jen sotva ho lze ovšem označit za dostatečné, především v přímém porovnání změn, kterými prošla rekognice osob. Je pravdou, že rekognice věcí tvoří vedle rekognice osob v praxi okrajový úkon.¹⁵ Přesto zákonodárce mohl zvolit kupříkladu tradiční odkaz „Pro rekognici věcí se užití obdobně odstavce 3 a 4 tohoto ustanovení” a rekognice věcí by získala adekvátní právní rámec, jak již výše zmíněno, zajišťující vyšší důkazní sílu při jejím pečlivém následování. S přihlédnutím k tomu, že jediný odstavec věnující se rekognici věcí značí téměř shodné významové znaky s 45 let starou úpravou úkonu, jehož ostatní aspekty dostaly významných změn, lze vývoj úpravy této části rekogničního úkonu považovat za nedostatečný.

1.2.6. Odkaz na další ustanovení

„(6) Pro rekognici jinak platí ustanovení o výpovědi obviněného a svědka.”

Ačkoli byl tzv. velkou novelou zakončen proces konstituování rekognice jako samostatného procesního úkonu, i tak nelze popřít její historické kořeny a faktickou podobnost s úkonem výpovědi obviněného a svědka. Odkazem na tato ustanovení trestního řádu tedy zákonodárce pokrývá všechny potřebné procesní náležitosti. Zmiňme například poučení zúčastněných osob o jejich právech a povinnostech, zákaz donucování obviněného k výpovědi¹⁶ či možnost předvedení v případě nedostavení se k provedení úkonu bez dostatečné omluvy. Nejedná se o odkaz sloužící pouze k vyplnění legislativních mezer ustanovení § 104b, nýbrž o funkční ucelení procesní úpravy rekognice, jak ostatně vyplývá i z rozsudku Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tz 237/2001 ze dne 9. ledna 2002, týkajícího se konkrétně institutu poučení: *„(...) Obvodní soud měl prověřit, zda poznávající osoby byly před vlastní rekognicí osoby řádně poučeny jako svědkyně, přičemž při absenci tohoto poučení by šlo o úkon zcela vadný a nepoužitelný jako důkaz v trestním řízení.”*

¹⁵ DVORČÁK, M.: *Rekognice osob v trestním řízení*. Praha: Leges, 2022, str. 43 nebo PROTIVINSKÝ, M.; TIPLICA, M.: Znovupoznávání osob při vyšetřování trestných činů. In: MUSIL, J. a kol.: *Příspěvky ke kriminalistice. Mezinárodní sborník prací kriminalistů Humboldtovy university v Berlíně a Univerzity Karlovy v Praze*. Praha: Univerzita Karlova, 1990, str. 121.

¹⁶ K této problematice se v rámci rekognice trefně vyjádřil Ústavní soud v nálezu ze dne 11. října 2007, sp. zn. III. ÚS 528/06.

1.2.7. Ochrana zranitelných osob

„(7) Podle povahy věci lze rekognici provést tak, aby se poznávající osoba bezprostředně nesetkala s poznávanou osobou. Provádí-li se rekognice za účasti osoby mladší než patnáct / osmnáct let, užíje se přiměřeně § 102. Rekognici za přítomnosti svědka, jehož totožnost se utajuje z důvodů uvedených v § 55 odst. 2, lze za podmínek utajení jeho podoby a osobních údajů provést, pokud je svědek poznávající osobou.”

Nejčastějšími¹⁷ jsou rekognice, při kterých očitý svědek poznává podezřelého či obviněného jako možného pachatele trestného činu. Takový svědek je také často i obětí tohoto trestného činu. Při provádění rekognice tedy velmi často dochází k přímému kontaktu potenciálního pachatele a svědka či dokonce oběti trestného činu. Lze tedy očekávat pravidelný výskyt případů, kdy rozrušení poznávající osoby způsobené přímým kontaktem s osobou poznávanou může kromě sekundární viktimizace¹⁸ způsobit i ohrožení průběhu, výsledku, a v závěru pak důkazní síly rekognice.¹⁹ Především těmto případům slouží zákonem zakotvená možnost poznávajícího nesetkat se bezprostředně s poznávanou osobou. V praxi se tak může dít pomocí polopropustného zrcadla v prostorách policejního orgánu, zvukových a obrazových zařízení nebo i fotografií.²⁰ Osoby mladší požívají speciální ochrany plošně, nehledě na prožívané trauma související s trestnou činností. Od tzv. velké novely prošla právní úprava rekognice právě jednou věcnou²¹ změnou, a tou je výše věkové hranice takto chráněných osob. Zákonem č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů, byla pro přiměřené užití § 102 zvýšena z patnácti na osmnáct let. Dalším speciálně chráněným subjektem je jakožto osoba poznávající utajený svědek dle § 55 odst. 2 trestního řádu.

1.2.8. Výslech po rekognici

„(8) Po provedení rekognice se podezřelý, obviněný nebo svědek vyslechnou znovu, je-li třeba odstranit rozpor mezi jejich výpovědí a výsledky rekognice.”

Následný výslech tvoří třetí a zároveň jedinou fakultativní fázi úkonu rekognice.²² Orgán činný v trestním řízení k této fázi přistoupí, pokud shledá rozpor mezi výsledky prvních

¹⁷ Viz bod 1.2.5. této práce.

¹⁸ GILLNEROVÁ, I. a BOUKALOVÁ, H. *Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie*. Praha: Karolinum, 2006, s. 164-165.

¹⁹ PÚRY, F. § 104b [Rekognice]. In: ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 1547.

²⁰ DRAŠTÍK, A., FENYK, J. a kol. *Trestní řád: Komentář*. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2024-2-8]. ASPI_ID KO141_1961CZ. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.

²¹ Viz následné změny z důvodu pochybení zákonodárce níže.

²² Např. výkladové stanovisko Nejvyššího státního zastupitelství č. 4/2003, sp. zn. SL 732/2003 ze dne 30 května 2003. Navazující otázkou zůstává, zda se nejedná o fázi jen “částečně fakultativní”, a to pouze v případech, kdy není třeba odstranit rozpor mezi výpovědí poznávajícího a výsledky rekognice.

dvou obligatorních fází, tedy předchozího výsledku a samotného znovupoznávání, za účelem jeho objasnění. Část doktríny vykládá tuto právní normu tak, že umožňuje provedení rekognice i bez rozporu mezi oběma fázemi,²³ nebo dochází k výkladu dokonce ve prospěch obligatornosti této třetí fáze.²⁴ Odborníci argumentují častým rozhodujícím významem rekognice pro výsledek trestního řízení, a tedy i velkou důkazní vahou následného výsledku, který je užitečný k potvrzení souladu předchozích fází a zjištění i těch nejmenších diskrepancí. Pro tento názorový proud není tedy potřeba existence výrazného rozporu mezi oběma fázemi rekognice pro přistoupení k výkonu třetí fáze. Sama o obligatornosti třetí fáze a jejím zákonném zakotvení nejsem přesvědčena, souhlasím však se závěrem Ústavního soudu zařazujícím ji mezi opatření posilující důkazní sílu rekognice.²⁵ Lze na tento krok pohlížet jako na nástroj k dosažení bezrozporného výsledku, a to nejen v důsledku nepřesvědčivých závěrů předchozích fází, ale i jiných důvodů. Souhlasím s výkladem Dvořáka,²⁶ posilujícím oprávněnost tohoto postupu z důvodu, že není zákonem výslovně vyloučen.

1.3. Vývoj judikatury

1.3.1. Před tzv. velkou novelou

Jak již bylo naznačeno v předchozí kapitole, judikatura spolu s doktrínou před rokem 2002 připravily podmínky pro zásadní legislativní změny rekognice v rámci tzv. velké novely. Například lze zmínit rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tz 8/1989 ze dne 20. června 1989 stanovující znehodnocení důkazu, pokud je před konáním rekognice objekt ukázán poznávající osobě, což logicky činí z rekognice neopakovatelný úkon. Tuto myšlenku později zmínil i Krajský soud v Českých Budějovicích dne 24. ledna 1996 svým usnesením pod sp. zn. 3 To 937/95, dle něž jsou rekognice „*svou vnitřní podstatou (...) procesními úkony neopakovatelnými*”.

Nejvyšší soud se zabýval také rekognicí dle fotografií. Rozsudkem ze dne 21. února 1985, sp. zn. 5 Tz 2/85 uvádí, že tato forma má sloužit pouze v krajním případě nemožnosti provedení rekognice in natura a vyjadřuje silné pochybnosti nad užitím černobílých fotografií vyobrazujících pouze portrét hlavy, u kterých vyvstává nejistota, zda věrně znázorňují vzhled obviněného v době spáchání trestného činu. Další rozsudek Nejvyššího soudu²⁷ opakuje zásadu

²³ KONRÁD, Z.; VESELÁ, J.: *Rekognice*. Praha: Vydavatelství Policejní akademie ČR, 2008, str. 40.

²⁴ DVOŘÁK, M.: *Op. cit.*, str. 53 a 299.

²⁵ Viz nálezn Ústavního soudu ze dne 20.6.2017, sp. zn. I. ÚS 3709/16.

²⁶ DVOŘÁK, M.: *Op. cit.*, str. 53.

²⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9. října 1997, sp. zn. 2 Tzn 90/97.

konání tohoto úkonu, jen pokud není možné provést rekognici in natura a doplňuje, že takovým případem může být i vysoký počet podezřelých. V tomto případě slouží rekognice dle fotografií k zúžení okruhu osob za situace, kdy provedení rekognice in natura neodpovídá efektivitě a účelnosti trestního řízení. Pro úplnost připomeňme, že tehdejší zákonná úprava tuto formu provedení rekognice vůbec nezmiňovala, zákonodárce ovšem později v rámci tzv. velké novely některé závěry přejal do čtvrtého odstavce ustanovení §104b.²⁸

1.3.2. Po tzv. velké novele

Tzv. velkou novelou zákonodárce potvrdil významné postavení rekognice v trestním řízení v podobě poměrně konkretizovaného právního rámce, částečně předestřené předchozí judikaturou. Po tomto kroku ovšem vyvstaly další otázky, k jejichž zodpovězení nemalým dílem přispěl soud Ústavní. Jeho dvěma nálezy, velmi významnými pro právní úpravu, její výklad v praxi orgánů činných v trestním řízení a shrnutí aktuálního vědeckého poznání, se budu zabývat na následujících řádcích.

Prvním nálezem ze dne 20. června 2017 sp. zn. I. ÚS 3709/16 Ústavní soud dovedil nárůst důkazní síly rekognice, pokud jsou při jejím provádění vedle procesních předpisů dodrženy i poznatky vyplývající z aktuální odborné literatury. Ústavní soud v nálezu tyto jednotlivé poznatky představuje a následně je přetváří do šesti opatření pro praxi. Těmito opatřeními jsou:

- a) *“Při rekognici by měla být poznávána jen jedna osoba, která by se neměla odlišovat od figurantů ani v obecných, ani ve specifických (popsaných) znacích.*
- b) *Před rekognicí by měla být poznávající osoba doložitelně upozorněna, že se pachatel nemusí nacházet mezi předváděnými osobami.*
- c) *Je vhodné zvážit, zda by rekognici neměla provádět osoba, která nedisponuje informací o tom, které osoby jsou figuranti a která osoba je poznávána.*
- d) *Po provedení rekognice by měla být poznávající osoba vyslechnuta k tomu, jak si je jistá svými závěry. Je vhodné zvážit, zda by tento výslech neměla provádět osoba, která nedisponuje informací o tom, které osoby jsou figuranti a která osoba je poznávána.*
- e) *Důkazní sílu rekognice podpoří i vyšší počet poznávaných osob (fotografií).*

²⁸ Viz bod 1.2.4. této práce.

f) *Důkazní sílu rekognice podpoří i dokumentace jejího průběhu pořízením videozáznamu.*²⁹

V rámci tohoto nálezu hodnotím jako přínosné zmínit i odlišné stanovisko soudkyně Kateřiny Šimáčkové, které se sice staví do opozice vzhledem k okolnostem konkrétního projednávaného případu, svými argumenty ale také výstižně doplňuje odůvodnění nálezu. Vyzdvihuje právě fakt, že rekognice v tomto konkrétním případě jako jediný klíčový důkaz byla provedena vadně a postup nedosahuje potřebných standardů pro prokázání viny bez důvodných pochybností. Trefně poznamenává, že vzhledem k okolnostem, za kterých svědek přišel do kontaktu s pachatelem (pachatele viděl krátce, útok proběhl v noci a poškozený, tedy svědek, před útokem požil alkohol), je potřeba jeho výpovědi věnovat zvýšenou pozornost za účelem získání spolehlivého důkazu. Ve stanovisku dochází také k příkré kritice postupu orgánů činných v trestním řízení a apelu na úpravu jejich instrukcí k provádění rekognice. Závěrečné slovo o hranici pro prokázání viny bez důvodných pochybností pohybující se v čase v závislosti na stavu společnosti, především dosaženém společenském a technologickém pokroku, dokresluje samotný nálezu, který v odůvodnění tento pokrok shrnuje.

Zadruhé je třeba zmínit nálezu ze dne 8. října 2020, sp. zn. II. ÚS 2016/2020. Ústavní soud zde opět pojednává o důkazní síle, dále zde rozvádí své úvahy z předchozího nálezu. Na rozdíl od opatření jdoucích nad rámec právních předpisů se ovšem věnuje právě procesním předpisům pro konkrétní důkazní prostředek. Tuto právní úpravu označuje vzhledem k důkazní síle za potřebné minimum, tedy k zvýšení důkazní síly je potřeba dodržení vyšších standardů. Vzhledem k okolnostem konkrétního případu Ústavní soud zdůrazňuje, že důraz na procesní čistotu a zvýšení důkazní síly má být kladen především pokud se jedná o důkaz klíčový či dokonce jediný nebo je pro tuto skutečnost v průběhu trestního řízení významný předpoklad. Tímto soud nepřímou přisvědčuje úvahám soudkyně Kateřiny Šimáčkové vyjádřené v odlišném stanovisku výše rozebíraného nálezu a dokresluje tak svůj postoj k této problematice.

Na okraj lze s plnou úctou a uvědoměním si váhy nálezů Ústavního soudu poznamenat, že tyto závěry nejsou v doktríně kriminalistiky zcela objevené či přelomové. Našimi kriminalisty přeložená učebnice Právnické fakulty Moskevské státní univerzity z roku 1966³⁰ u tématu rekognice uvádí toto: „*Následek rekognice provedené v přísném souladu se zákonem může být*

²⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 20. června 2017, sp. zn. I. ÚS 3709/16.

³⁰ Kolektiv katedry kriminalistiky Právnické fakulty Moskevské státní univerzity pod vedením A. N. Vasiljeva: *Kriminalistika*. Přeloženo a redakčně upraveno pod vedením Jána Pješčaka. Praha: Naše vojsko, 1966, 437 str. Kapitola věnovaná rekognici v originále sepsána Z. G. Samošinovou, přeložena V. Kvasničkovou., str. 296-297.

důkazem, jehož význam lze sotva přecenit.” Kořeny této teze, upozorňující na přímou úměru mezi čistotou procesního postupu a silou („významem”) důkazního prostředku, sahají téměř 60 let do minulosti.³¹

1.3.3. Shrnutí

Z výše předestřených poznatků lze shrnout následující.

- I. Pečlivé dodržení předpisů při provádění procesního úkonu tvoří potřebné minimum k zajištění spolehlivého důkazu.
- II. Pokud je zjevné či lze s velkou pravděpodobností očekávat, že vina bude prokazována jediným, klíčovým důkazem, je potřeba nad rámec procesní čistoty přistoupit k opatřením, jež zvyšují jeho důkazní sílu.
- III. Důkazní síla může být oslabena i od samého začátku v souvislosti s okolnostmi případu (požitý alkohol svědka, šero atd.). I tehdy by orgány činné v trestním řízení měly věnovat zvýšenou pozornost prokázání viny bez důvodné pochybnosti. Dodržení tohoto postupu je o to potřebnější, pokud je takto oslabený důkaz zároveň důkazem jediným.

³¹ Pro úplnost a potvrzení váhy tohoto právního názoru doplňuji náleze Ústavního soudu ze dne 5. ledna 2021, sp. zn. III. ÚS 928/20 ÚS, kde soud tato opatření znovu opakuje.

2. Identifikace podle biologických stop

Identifikací podle biologických stop se zabývá vědní disciplína zvaná kriminalistická biologie. Lze ji popsat jako oblast kriminalistické techniky,³² Straus³³ užívá obdobný výraz ve formě “kriminalistickotechnická disciplína”, dle Suchánka³⁴ se jedná o aplikovanou biologickou vědu. Doktrínou je však přijímán poměrně jednotně předmět tohoto oboru, a to jako vyhledávání, zajišťování, zasílání, zkoumání a vyhodnocování biologických materiálů lidského, zvířecího nebo rostlinného původu.³⁵ Materiály lidského původu přirozeně zastupují majoritní část výzkumu, zatímco rostlinné materiály jsou v rámci kriminalistické biologie zkoumány pouze zřídka.

2.1. Historický kontext

2.1.1. Počátky, oficiální vznik

Prapočátky tohoto oboru lze pozorovat již ve středověku, a to především v lékařství, shrnujícím první poznatky o poranění, jejich příčinách a následcích a celkovém vlivu na lidský organismus, přičemž dnes bychom tuto oblast klasifikovali jako soudní lékařství.³⁶

Doktrína se jednoznačně shoduje na roce 1901 jako na oficiálním vzniku kriminalistické biologie.³⁷ Právě tehdy německý lékař Paul Uhlenhuth zodpověděl palčivou výzkumnou otázku kriminalistické techniky úspěšným vyvinutím metody k jednoznačnému rozlišení lidské a zvířecí krve a jejím obhájením u soudu.³⁸ Tato metoda se, přizpůsobena moderním technologiím, využívá dodnes.³⁹ Ač lze tento výzkum, a tedy i počátky kriminalistické biologie, sledovat i před zmíněným datem, Uhlenhuthův objev přinesl významný přínos pro trestní řízení, kterým si vysloužil určení předělu pro kriminalistickou biologii moderních dějin. Zakotvil totiž vědecký přezkum obhajoby, již podezřelé osoby tvrdily, že krev nalezená např. na jejich oděvu není lidská, nýbrž zvířecí.⁴⁰

³² KONRÁD, Z.; PORADA, V.; STRAUS, J. a SUCHÁNEK, J.: *Kriminalistika: teorie, metodologie a metody kriminalistické techniky*. 2. rozšířené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2021, s. 127.

³³ STRAUS, J. a VAVERA, F. *Dějiny kriminalistiky*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012, str. 303.

³⁴ MUSIL, J.; KONRÁD, Z. a SUCHÁNEK, J.: *Kriminalistika*. 2. přeprac. a dopl. vyd. Praha: Beck, 2004, str.169.

³⁵ KONRÁD, Z.; PORADA, V.; STRAUS, J. a SUCHÁNEK, J.: *Op. cit.*, str. 127. nebo MUSIL, J.; KONRÁD, Z. a SUCHÁNEK, J.: *Op. cit.*, str.169.

³⁶ STRAUS, J. a VAVERA, F.: *Op. cit.*, str. 303.

³⁷ Např. KONRÁD, Z.; PORADA, V.; STRAUS, J. a SUCHÁNEK, J.: *Op. cit.*, str. 127. nebo MUSIL, J.; KONRÁD, Z. a SUCHÁNEK, J.: *Op. cit.*, str.169.

³⁸ KONRÁD, Z.; PORADA, V.; STRAUS, J. a SUCHÁNEK, J.: *Op. cit.*, str. 127.

³⁹ MUSIL, J.; KONRÁD, Z. a SUCHÁNEK, J.: *Op. cit.*, str. 169.

⁴⁰ MUSIL, J.; KONRÁD, Z. a SUCHÁNEK, J.: *Op. cit.*, str. 169.

Zhruba do první poloviny 20. století hrál pro tuto vědeckou disciplínu prim výzkum krve a jiných tělesných tekutin. Nelze opomenout přínos polského anatoma Ludwiga Teichmann-Stawlarskiho z roku 1853, který objevil možnost výzkumu krve (včetně zaschlé) pod mikroskopem technikou smísení s kuchyňskou solí a kyselinou octovou, což vedlo ke vzniku snadno pozorovatelných krystalků.⁴¹ Průlomové ve zkoumání biologického materiálu nahradily do té doby dlouho užívané sérologické metody.⁴² Po Uhlenhuthově významném průlomovém zaznamenal značný úspěch pražský rodák Jan Janský systematickým rozdělením krve podle odlišných vlastností krvinek do čtyř základních kategorií, které jsou dodnes využívány v medicíně jako systém krevních skupin AB0. Tehdejší analýza krve poskytovala méně konkrétní výsledky, zařazovala krev jen do určitých kategorií, jako je lidská či zvířecí krev, pohlaví, nebo zdroj krvácení.⁴³

2.1.2. Molekulární biologie, DNA

Pokrok přinesl v polovině 20. století nový vědní obor molekulární biologie. Pro kriminalistickou biologii přinesl možnost identifikace biologických stop o velikosti jediné jaderné buňky, kupříkladu bílé krvinky.⁴⁴

V polovině 20. století počal výzkum ještě v jednom vědním oboru, který následně obohatil kriminalistickou biologii dosud nevídaným způsobem. Ač již v roce 1944 byla americkým vědcem Oswaldem Averym definována role deoxyribonukleové kyseliny, tedy DNA, v přenosu dědičných znaků a v 50. letech byla popsána její dvojité spirálové struktura.⁴⁵ K uplatnění DNA v kriminalistické biologii se dostáváme až o třicet let později. Tehdy britský genetik Alec Jeffreys využil této metody k vyšetření případu vraždy a dal tak vzniknout průlomové rozlišovací metodě své doby, tzv. RFLP⁴⁶ metodě,⁴⁷ v kriminalistice nazývané „kriminalistická analýza DNA“. Princip věhlasu této metody spočívá v jedinečnosti DNA u každé osoby. Spolehlivost identifikace konkrétní osoby se tedy blíží 100 % a stává se tak

⁴¹ STRAUS, J. a VAVERA, F.. *Op. cit.*, str. 304.

⁴² STRAUS, J. a VAVERA, F.. *Op. cit.*, str. 304.

⁴³ STRAUS, J. a VAVERA, F.. *Op. cit.*, str. 304.

⁴⁴ STRAUS, J. a VAVERA, F.. *Op. cit.*, str. 304.

⁴⁵ Za objevitele struktury DNA jsou obvykle považováni dva vědci z Cambridge, James Watson a Francis Crick. Ti opravdu v roce 1953 sestavili model DNA, na výzkumu se s nimi ovšem podíleli i Maurice Wilkins a Rosalind Franklin, z jejichž difraktogramů DNA tuto strukturu DNA dovodili. Watson, Crick a Wilkins za tento přínos obdrželi v roce 1962 Nobelovu cenu za fyziologii a lékařství, Franklin se jí pro své úmrtí roku 1958 bohužel nedočkala. Viz LANKAŠ, F.; MATOUŠKOVÁ, E. *DNA stále trochu záhadná*. Vesmír. 2023-04-03, roč. 102, čís. 4, str. 220–223.

⁴⁶ Restriction fragment length polymorphism, v češtině nazývaná polymorfismus délky restrikčních fragmentů.

⁴⁷ STRAUS, J. a VAVERA, F.. *Op. cit.*, str. 304.

ideálním nástrojem kriminalistické techniky. Tato metoda byla poprvé na našem území použita a uznána v roce 1992, také v případě vraždy.⁴⁸

Roku 2002 byla v České republice zavedena Národní databáze DNA. Ta se v posledním desetiletí stala poměrně kontroverzním institutem, soudy i doktrínou hojně kritizovaným, především pro její strohou právní úpravu. Tuto problematiku detailněji rozebírám v následujících kapitolách. Přínos databáze je spatřován zvláště v dořešení neobjasněných případů, jejichž jediným důkazem je zajištěný biologický materiál.

2.1.3. Právní úprava

První zákonnou zmínku o odběru biologického materiálu nacházíme v zákoně č. 87/1950 Sb., o trestním řízení soudním (trestním řádu), konkrétně v ustanovení § 118 odst. 3, jež stanoví: „*Je-li k podání posudku třeba krevní zkoušky nebo jiného podobného úkonu, je obviněný povinen strpět, aby znalec-lékař na něm takový úkon vykonal, pokud není spojen se nebezpečím pro zdraví obviněného. O této povinnosti musí být obviněný poučen s upozorněním na následky nevyhovění (§ § 73 a 75).*” Z díkce zákona je třeba usoudit, že subjektem tohoto úkonu je obviněný, a to nehledě na povahu trestného činu, ze kterého je obviněn. Od počátku zákonné úpravy figuruje jako limit pro výkon odběru biologického materiálu nebezpečí pro zdraví toho, kdo je úkonu podroben. Systematicky je ustanovení řazeno pod hlavu druhou, tedy přípravné řízení, a oddíl čtvrtý, věnovaný výsledku znalce. Konkrétní ustanovení upravuje přípravu znaleckého posudku. Vystihuje tak i motivaci provést daný odběr, jehož účelem je pouze podání znaleckého posudku.

Až zákon o Policii České republiky z roku 1991⁴⁹ obsahoval zmínku o odběru biologického materiálu pro účely budoucí identifikace. Ta do něj byla zařazena zákonem č. 60/2001 Sb., s účinností od 19. února 2001. Touto novelou byla do zákona vložena hlava čtvrtá s názvem „*Zpracování informací policií*”, kde odběr biologického materiálu pro účely budoucí identifikace v § 42e, obsahově velmi podobný současné úpravě, je zákonodárcem označen jako „*Zvláštní oprávnění*”. Na rozdíl od § 65 odst. 1 zákona o policii zde lze nalézt limitující podmínku pro výkon činnosti policisty, který je oprávněn u určitých osob provést určité úkony pouze pokud „*nemůže získat osobní údaje, umožňující budoucí identifikaci, jiným způsobem*”. Dále je činnost Policie ČR novelou rozvinuta v hlavě páté. Tato ustanovení ukládají Policii ČR povinnosti při zpracovávání osobních údajů, ovšem pouze co se týče „*plnění úkolů policie v*

⁴⁸ STRAUS, J. a VAVERA, F.. *Op. cit.*, str. 306.

⁴⁹ Zákon č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky ze dne 21. června 1991.

*souvislosti s trestním řízením*⁵⁰, nevztahují se tedy již na výkon této činnosti pro účely budoucí identifikace. Důvodová zpráva⁵¹ uvádí, že plánovaným postupem měl již v té době nabýt účinnosti nový zákon o policii, přičemž tyto novelizace měly být synchronizovány s novelizací trestního řádu. Jelikož novelizace trestního řádu byla však zamítnuta dne 16. května 2000 Poslaneckou sněmovnou ve druhém čtení, předložení návrhu nového zákona o policii bylo odloženo až po nabytí účinnosti novely trestního řádu. Ale k novelizaci tehdejšího zákona o policii muselo dojít i tak, a to z důvodu včasného naplnění mezinárodních závazků České republiky s ohledem na probíhající jednání o vstupu do Evropské unie. Do novely byly zahrnuty požadavky na ochranu osobních údajů zpracovávaných policií v souvislosti s bojem proti trestné činnosti jako naplnění požadovaného legislativního standardu a jako *lex specialis* k obecné úpravě v zákoně č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů. Zpráva také potvrzuje, že do doby přijetí zákona č. 60/2001 Sb., bylo vedení policejní evidence zákonem zakotveno pouze ve formě § 2 odst. 1 písm. l) zákona č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, tedy jako pouhé stanovení, že Policie ČR „*vede evidence a statistiky potřebné pro plnění svých úkolů*”.

2.2. Současná právní úprava

Pokud mluvíme o současné zákonné úpravě identifikace dle biologických stop, náš výčet je poměrně skromný. Omezíme se pouze na § 114 odst. 2 trestního řádu a § 65 zákona o policii. První zmíněné ustanovení upravuje odběr biologického materiálu potřebného k důkazu, druhé podmínky pro odběr biologických vzorků za účelem budoucí identifikace. Blíže tuto problematiku upřesňuje pokyn policejního prezidenta č. 275/2016 o identifikačních úkonech. Odběrem biologického materiálu zákonitě dochází k určitému zásahu do soukromí a tělesné integrity jednotlivce, vyvstává tím tedy nejedna ústavněprávní otázka.

2.2.1. Mezinárodní zakotvení a ústavní pořádek

Na mezinárodní úrovni se na provádění identifikačních úkonů vztahuje především čl. 8 Úmluvy, ustanovující v odst. 1 právo každého na „*respektování svého soukromého a rodinného*

⁵⁰ Zákonná zkratka pro „*předcházení a odhalování trestné činnosti, zjišťování pachatelů trestných činů a konání vyšetřování o trestných činech*” (§ 42g odst. 1 zákona č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky ze dne 21. června 1991).

⁵¹ Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 60/2001 Sb., kterým se mění zákon č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 148/1998 Sb., o ochraně utajovaných skutečností a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 361/2000 Sb., o provozu na pozemních komunikacích a o změnách některých zákonů.

života (...)). Odst. 2 poté připouští zásah do tohoto práva ze strany státu, a to pouze pokud „je to v souladu se zákonem a nezbytné v demokratické společnosti“, a to v případech, kdy je soukromý zájem jednotlivce, formulovaný v odstavci 1, převážen veřejným zájmem společnosti. Mezi relevantní veřejné zájmy, které Úmluva zmiňuje, patří zejména národní a veřejná bezpečnost, ochrana pořádku a předcházení nepokojům a zločinnosti, ochrana zdraví nebo morálky a ochrana práv a svobod jiných. Úmluva ukládá poměrně vágní kritéria pro zásah do práva na soukromí v podobě souladu se zákonem a principy demokratické společnosti. Konečná podoba znění zákonů i výkladu „nezbytnosti pro demokratickou společnost“ je ponechána na jednotlivých státech.

Ústavní pořádek České republiky zakotvuje tuto problematiku v čl. 7 odst. 1 Listiny, kde zaručuje nedotknutelnost osoby a jejího soukromí a stejně jako Úmluva připouští zásah do tohoto práva ve formě zákona. Druhý odstavec čl. 8 Úmluvy kopíruje Listina svými obecnými ustanoveními o užití státní moci, tedy zejména čl. 2 odst. 2 a 3 nebo čl. 4. Listina následuje Úmluvu a její čl. 8 dále specifikuje na národní úrovni prostřednictvím limitů pro užití státní moci.

2.2.2. Úprava trestního řádu

„(2) Je-li k důkazu třeba provést zkoušku krve nebo jiný obdobný úkon, je osoba, o kterou jde, povinna strpět, aby jí lékař nebo odborný zdravotní pracovník odebral krev nebo u ní provedl jiný potřebný úkon, není-li spojen s nebezpečím pro její zdraví. Odběr biologického materiálu, který není spojen se zásahem do tělesné integrity osoby, jíž se takový úkon týká, může provést i tato osoba nebo s jejím souhlasem orgán činný v trestním řízení. Na požádání orgánu činného v trestním řízení může tento odběr i bez souhlasu podezřelého nebo obviněného provést lékař nebo odborný zdravotnický pracovník.“

Pokud je potřeba odběr biologického materiálu („zkoušku krve nebo jiný obdobný úkon“) provést k důkazu, subjekt odběru je povinen tento postup strpět. V porovnání s historickou úpravou trestního řádu se rozšiřuje jak okruh subjektů odběru, tak účel, pro který lze odběr provést. Totéž platí i pro okruh osob oprávněných k provedení odběru vzorku - zde závisí na druhu a stupni invazivity zákroku. Úkon spojený se zásahem do tělesné integrity jedince může provést pouze lékař nebo odborný zdravotní pracovník. Úkony nesplňující toto kritérium může provést i osoba sama nebo orgán činný v trestním řízení s jejím souhlasem. Nicméně zákrok je možné provést i bez souhlasu osoby, které se týká, a to pokud o to orgán činný v trestním řízení požádá. Úkon provede lékař nebo odborný zdravotnický pracovník a podrobenou osobou je podezřelý či obviněný.

Odstavec 4 tamtéž pamatuje na situace, kdy podezřelý či obviněný vyvíjí takový odpor, že úkon nelze provést. V takovém případě může orgán činný v trestním řízení odpor překonat, ale pouze za kumulativního splnění následujících podmínek:

- a) překonání odporu předchází marná výzva;
- b) nejedná se o úkon spojený se zásahem do tělesné integrity;
- c) překonání odporu podezřelého policejním orgánem předchází souhlas státního zástupce;
- d) způsob, jakým je odpor překonán, je přiměřený intenzitě odporu.

Dle odstavce 5 tamtéž platí povinnost osobu poučit a upozornit na následky nevyhovění, kterým je uložena pořádková pokuta dle § 66 trestního řádu a pro podezřelého a obviněného i postup dle odstavce 4.

2.2.3. Úprava zákona o policii

Právě tato úprava, ve spojení s pokynem policejního prezidenta č. 275/2016, podléhá největší kritice jak ze strany doktríny, tak judikatury. Jelikož pro účely této práce považují za důležité uvádět pokud možno celá znění předmětných ustanovení, na následujících řádcích představím § 65 zákona o policii po jednotlivých odstavcích, doplněné o odborné podněty a související informace.

„(1) Policie může při plnění svých úkolů pro účely budoucí identifikace u

a) osoby obviněné ze spáchání úmyslného trestného činu nebo osoby, které bylo sděleno podezření pro spáchání takového trestného činu,

b) osoby ve výkonu trestu odnětí svobody za spáchání úmyslného trestného činu,

c) osoby, již bylo uloženo ochranné léčení nebo zabezpečovací detence, nebo

d) osoby nalezené, po níž bylo vyhlášeno pátrání a jejíž svéprávnost je omezena,

snímat daktyloskopické otisky, zjišťovat tělesné znaky, provádět měření těla, pořizovat obrazové, zvukové a obdobné záznamy a odebírat biologické vzorky umožňující získání informací o genetickém vybavení.” Zákonem vymezený okruh povinných osob a trestných činů, na něž se vztahuje odběr biologických vzorků, je podstatnou částí nelibého nahlížení na tuto úpravu. Mezi odborníky⁵² panuje převážná shoda na potřebě provedení identifikačních úkonů pro účely budoucí identifikace a s ní spojené předcházení, vyhledávání a odhalování trestné činnosti, jak specifikuje čl. 3 odst. 1 pokynu policejního prezidenta č. 275/2016. Kritice ovšem

⁵² BOHUSLAV, L. K zákonnosti zajišťování daktyloskopických otisků a genetického materiálu v trestním řízení. In JELÍNEK, J. *Dokazování v trestním řízení v kontextu práva na spravedlivý proces*. Praha: Leges, 2018, str. 358-365; MATZNER, J. *Provádění identifikačních úkonů dle zákona o Policii České republiky*. In GRIVNA, T.; ŠIMÁNOVÁ, H. (eds.): *Přípravné řízení dnes a zítra*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2019, str. 215-227.

podléhá to, že tento účel není blíže konkretizován formou zákona⁵³ a ani pro vymezené druhy trestné činnosti. Bohuslav i Matzner⁵⁴ se shodují ve vymezení těchto úkonů pro osoby recidivistů, násilnou trestnou činností či trestné činy sexuální povahy. Ničím neomezený postup nad tento rámec považují za nepřiměřený zásah do ústavně zaručených práv, a to z důvodu, že takové úkony již (velmi pravděpodobně) nenaplní výše zmíněný účel budoucí identifikace. Ostatně, takové určení dává smysl. U osob recidivistů existuje vyšší pravděpodobnost, že trestnou činností budou páchat i nadále.⁵⁵ Násilné trestné činy a trestné činy sexuální povahy zase představují skupinu, u které lze očekávat zajištění biologické stopy. Dále nelze než přisvědčit Nejvyššímu správnímu soudu v jeho kritice pokynu policejního prezidenta č. 275/2016, který „překračuje meze zákona [konkrétně ustanovení § 65 odst. 1 písm. a) zákona o policii] tím, že stanovuje povinnost (nikoli toliko oprávnění) policejního orgánu vyžádat u všech osob obviněných i podezřelých ze spáchání úmyslného trestného činu všechny identifikační úkony“.⁵⁶

„(2) Nelze-li úkon podle odstavce 1 pro odpor osoby provést, je policista po předchozí marné výzvě oprávněn tento odpor překonat. Způsob překonání odporu musí být přiměřený intenzitě odporu. Překonat odpor osoby nelze, jde-li o odběr krve nebo jiný obdobný úkon spojený se zásahem do tělesné integrity.“ Odstavec druhý téměř doslovně kopíruje § 114 odst. 4 trestního řádu, chybí zde pouze podmínka souhlasu státního zástupce pro překonání odporu podezřelého. Matzner⁵⁷ v případě nesouhlasu s tímto postupem zmiňuje obranu dle § 157a trestního řádu, tedy žádost o přezkoumání postupu policejního orgánu okresním státním zastupitelstvím. Dodává však, že častou praxí je následné přijetí vyrozumění ve prospěch policejního orgánu, ačkoli existuje zřejmý rozpor jeho postupu se zákonem.

„(3) Nelze-li úkon podle odstavce 1 provést na místě, je policista oprávněn osobu předvést k jeho provedení. Po provedení úkonu policista osobu propustí.“ I zde Matzner⁵⁸ zmiňuje možnou obranu proti postupu policejního orgánu, který při provádění identifikačních úkonů vystupuje jako správní orgán. Provádění identifikačních úkonů dle § 65 zákona o policii

⁵³ MATES, P.; FIALA, Z.. *Podmínky použití invazivních metod zásahů do tělesné integrity v zákoně o Policii České republiky*. Trestněprávní revue, 2022, 4.

⁵⁴ BOHUSLAV, L. *Op. cit.* In JELÍNEK, J. *Dokazování v trestním řízení v kontextu práva na spravedlivý proces*. Praha: Leges, 2018, str. 358-365; MATZNER, J. *Op. cit.* In GRÍVNA, T.; ŠIMÁNOVÁ, H. (eds.): *Přípravné řízení dnes a zítra*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2019, str. 215-227.

⁵⁵ Dle statistické ročenky Vězeňské služby ČR pro rok 2023 činí k 31. prosinci 2023 66,28 % odsouzených s již vykonanými tresty odnětí svobody (str. 121).

⁵⁶ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 19. dubna 2018, sp. zn. 3 As 335/2017.

⁵⁷ MATZNER, J. *Op. cit.* In GRÍVNA, T.; ŠIMÁNOVÁ, H. (eds.): *Přípravné řízení dnes a zítra*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2019, str. 215-227.

⁵⁸ MATZNER, J. *Op. cit.* In GRÍVNA, T.; ŠIMÁNOVÁ, H. (eds.): *Přípravné řízení dnes a zítra*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2019, str. 215-227.

totiž není činností bezprostředně směřující k zajištění důkazů pro konkrétní případ, jedná se o shromáždění informací ke ztotožnění budoucích podezřelých či obviněných.⁵⁹ Tento zásah je tedy přezkoumatelný ve správním soudnictví správní žalobou dle § 82 soudního řádu správního jako nezákonný zásah správního orgánu. K tomuto závěru je příhodné dodat, že popis účelu ustanovení § 65 zákona o policii jako „sběru dat pro účely odhalení budoucí kriminality“ přisvědčuje zúžení právní úpravy právě z důvodu, že pouze specifický okruh osob by měl být subjektem tohoto „sběru“ citlivých osobních údajů, a to jen z pečlivě vymezených důvodů.⁶⁰

„(4) O provedených úkonech sepíše policista úřední záznam.”

„(5) Policie osobní údaje získané podle odstavce 1 vymaže, jakmile jejich zpracovávání není nezbytné pro účely předcházení, vyhledávání nebo odhalování trestné činnosti anebo stíhání trestných činů nebo zajišťování bezpečnosti České republiky, veřejného pořádku nebo vnitřní bezpečnosti.” Také prakticky neexistující zákonná úprava nakládání, uchovávání a následné likvidace osobních údajů včetně biologických vzorků se stává terčem četné kritiky. S přihlédnutím k tomu, že biologické vzorky jsou odebírány za účelem budoucí identifikace a jejich likvidace podléhá potřebám vyšetřování trestné činnosti a veřejného pořádku a bezpečnosti, jen těžko lze z tohoto znění interpretovat datum likvidace vztahující se ke konkrétnímu případu. Z čl. 75 odst. 5 pokynu č. 275/2016 můžeme zjistit „obecné zásady prověřování potřebnosti dalšího zpracovávání osobních údajů zájmových osob a mezinárodně zájmových osob”. Pro účely dle § 65 odst. 5 zákona o policii je dle pokynu č. 275/2016 potřebné další zpracování osobních údajů prověřovaných v souvislosti s úmyslným trestným činem obviněných, podezřelých a osob neznámé totožnosti (jejichž totožnost již byla zjištěna) vždy, „(...) *jestliže tato zájmová osoba*

a) byla v minulosti pravomocně odsouzena pro úmyslný trestný čin,

b) má v jiném trestním řízení vedeném pro úmyslný trestný čin postavení obviněného či podezřelého (...).”

Pokyn se tedy nevztahuje pouze na případy recidivy, k dalšímu uchování stačí jiné zahájené trestní řízení pro úmyslný trestný čin jak v postavení obviněného, tak podezřelého. Lhůtu pro další zpracování uvádí odst. 6 tamtéž. Pokud je další zpracování údajů potřebné z důvodu recidivy, uschovací lhůta je nastavena do 100 let věku osoby s tím, že potřebnost se již dále neprověřuje. Další prověřování v případě důvodu jiného zahájeného trestního řízení probíhá

⁵⁹ Tento závěr potvrdil i Ústavní soud ve svém usnesení ze dne 18. září 2013, sp. zn. I. ÚS 2661/13.

⁶⁰ BOHUSLAV, L. *Op. cit.* In JELÍNEK, J. *Dokazování v trestním řízení v kontextu práva na spravedlivý proces.* Praha: Leges, 2018, str. 358-365; MATZNER, J. *Op. cit.* In GRÍVNA, T.; ŠIMÁNOVÁ, H. (eds.): *Přípravné řízení dnes a zítra.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2019, str. 215-227.

znovu dle rozhodnutí, kterým bylo trestní řízení pravomocně skončeno. Nabízí se otázka, zda je tato úprava dostatečně přiměřená. Jediným určujícím kritériem v tomto případě je, zda osoba již byla či v probíhajícím trestním řízení bude pravomocně odsouzena pro úmyslný trestný čin, nehledě na jeho povahu či závažnost. Pokud je toto kritérium naplněno, uschovací lhůta není určena konkrétní dobou uchovávání, nýbrž věkem osoby, kterým je 100 let. Takovou úpravu vzhledem k výše uvedenému jen těžko shledat přiměřenou. Problematickým neshledávám kritérium pravomocného odsouzení pro úmyslný trestný čin, ale především absenci jakékoli nuance mezi trestnými činy a lhůtu určenou věkem osoby. Nastává tak situace, ve které je uchováváním osobních údajů zasaženo do soukromí osoby ve stejné míře bez rozdílu nebezpečnosti jejího jednání pro společnost, a to po dobu (více či méně) celého jejího života. Tyto konkrétní podmínky jsou navíc upraveny pouze interním přepisem, lze tedy polemizovat nad rozporem této úpravy s čl. 7 odst. 1. Listiny.

2.3. Vývoj judikatury

2.3.1. Judikatura ESLP

Případ *S. a Marper* proti Spojenému království⁶¹ řeší situaci dvou stěžovatelů, kterým byly při obvinění z trestné činnosti⁶² sejmuty otisky prstů a odebrány vzorky DNA, přičemž v trestním řízení nebylo pokračováno (z důvodu zproštění jednoho a zastavení trestního stíhání druhého stěžovatele). Žádosti stěžovatelů o zničení informací získaných při provádění identifikačních úkonů byly odmítnuty policejním orgánem. Negativně se vyjádřil i správní soud k žádosti o soudní přezkum rozhodnutí policie, jehož rozhodnutí potvrdil odvolací soud. Ten dovodil, že uchovávání těchto informací má četné výhody pro odhalování trestné činnosti vyvažující zásah do zaručených práv. Zároveň uznává a zdůrazňuje soulad národní úpravy s Úmluvou. Sněmovna lordů zdůvodňovala zamítnutí opravného prostředku kazuistikou⁶³ a dále statistikou prokazující efektivitu uchovávání vzorků DNA pro trestní stíhání. Samotný ESLP mimo obavu o nežádoucí využití genetické informace v budoucnu s ohledem na rychle postupující inovaci v této oblasti také zdůraznil, že buněčné vzorky jsou velmi citlivými informacemi nesoucí osobní charakter, mj. v podobě unikátního genetického kódu. S přihlédnutím k tomuto shledává v uchovávání buněčných vzorků i profilů DNA (i otisků prstů) stěžovatelů zásah do soukromého života, chráněného čl. 8 odst. 1 Úmluvy. Stěžovatelé

⁶¹ Rozsudek ze dne 4. prosince 2008, č. stížností 30562/04 a 30566/04.

⁶² Jeden stěžovatel byl obviněn z pokusu o loupež, druhý z domácího násilí.

⁶³ Jednalo se o případy přesvědčivých, ovšem nepoužitelných důkazů dle DNA pro vraždu a násilnou činnost, či případ odsouzení pachatele za znásilnění pouze pro vzorek DNA, který omylem nebyl zničen.

příhodně poukazují na vágnost a tudíž i zneužitelnost právní úpravy⁶⁴ a na omezené procesní prostředky pro obranu proti nevhodnému postupu policejního orgánu. Vzhledem ke konkrétnímu případu také vyjadřují názor, že uchováváním vzorků osob, u kterých došlo ke zprošťujícímu rozhodnutí či s nimi bylo trestní stíhání zastaveno, dochází k jejich stigmatizaci. Znění národního zákona o policii shledal ESLP nedostatečně přesným, a to především protože úprava sběru citlivých informací (stejně jako telefonních hovorů a tajného dohledu) se musí vyznačovat jasně a detailně vymezenými pravidly⁶⁵ zajišťujícími ochranu jednotlivců před rizikem zneužití a svévole. Ačkoli ESLP uznal uchovávání citlivých údajů pro účely odhalování a s tím souvisejícím předcházení trestné činnosti za legitimní cíl, na otázku, „*zda uchovávání otisků prstů a DNA stěžovatelů podezřelých ze spáchání určitých trestných činů, ale nakonec neodsouzených, bylo ospravedlnitelné z pohledu čl. 8 odst. 2 Úmluvy*“ odpovídá negativně. Ve své argumentaci vychází zejména z komparace právních řádů ostatních členských států. Ty sice také připouští uchovávání a používání těchto údajů, doprovázejí je ovšem mnohem jasněji vymezeným právním rámcem, čímž dochází k zachování větší rovnováhy mezi zájmem na odhalování trestné činnosti a zájmem na ochranu soukromého života. S potřebou takové právní úpravy ESLP spojuje i myšlenku, že možnosti získané technologickým pokrokem nejen v oblasti genetiky znamenají pro členské státy úměrnou odpovědnost za jejich vnitrostátní úpravu vyvažující všechny z tohoto vyvstávající protichůdné zájmy. V rozsudku dochází k bližšímu vymezení institutu „zásahu do soukromého života“. ESLP působení tohoto zásahu shledává po celou dobu uchovávání osobních údajů veřejnými orgány a tím vyvrací stanovisko, že k zásahu dochází pouze při budoucím odhalení trestné činnosti dotčené osoby. Velmi ostře se ESLP vymezuje proti stejnému zacházení s údaji osob neodsouzených (v tomto případě tedy i stěžovatelů) jako s údaji osob, jimž byla vina pravomocně prokázána. Takový postup vede dle Soudu k porušení zásady presumpce neviny, taktéž chráněné Úmluvou a taktéž ke stigmatizaci nevinných osob. Uznává, že uchovávání údajů stěžovatelů není rovno podezření. Zacházení s jejich údaji stejným způsobem jako s údaji odsouzených osob však vyvolává pochybnosti o tom, zda je tímto na stěžovatele nahlíženo jako na nevinné.

Další porušení čl. 8 Úmluvy shledal ESLP i ve věci *Aycaguer* proti Francii.⁶⁶ Stěžovatel se účastnil potyčky s policií na shromáždění organizovaného zemědělskými odbory. Pro útoky

⁶⁴ Ta vyjadřuje účely pro použití vzorků a profilů DNA jako „předcházení a odhalování trestné činnosti“, „vyšetřování trestných činů“ nebo „vedení vyšetřování“, tedy poměrně srovnatelné s českým právním řádem.

⁶⁵ Mezi těmito ESLP zmiňuje „*zejména délku, uložení, použití, přístup třetích osob, procedury vedoucí k ochraně celistvosti a důvěrnosti údajů a procedury jejich ničení*“.

⁶⁶ Rozsudek ze dne 22. června 2017, č. stížnosti 8806/12.

deštníkem na policisty byl odsouzen k podmíněnému trestu odnětí svobody v délce trvání dva měsíce a zároveň předvolán k odběru biologického materiálu za účelem jeho následného uložení do celostátní databáze. Odmítl se tomuto úkonu podrobit, na což soud reagoval pokutou ve výši 500 eur, později potvrzenou soudy vyšších instancí. Stěžovatel shledával zásah do jeho práva na respektování soukromého života v úmyslu uchovávat jeho genetické údaje v databázi po dobu 40 let pro méně závažný trestný čin, ač je takový postup v souladu se zněním trestního řádu. Předmětná databáze (FNAEG) byla navíc založena za účelem sběru genetických informací pachatelů trestných činů sexuální povahy. Přestože ESLP uznává zákonnost a legitimní cíl provedeného zásahu, zároveň opakovaně připomíná nezbytné principy pro národní právní řády upravující ochranu osobních údajů, a to především zajištění sběru pouze relevantních informací a pouze po dobu nutnou k sledovaným účelům, včetně práva žádat o jejich vymazání. Přitom současný francouzský právní řád tyto záruky neposkytuje. Doba uchovávání osobních údajů měla být stanovena na základě závažnosti trestné činnosti dekretem, ten ovšem do doby vydání rozsudku ESLP nebyl vydán. Odlišný přístup k různě závažným trestným činům současná úprava trestního řádu nezaujímá ani co se týče samotné možnosti biologický materiál odebírat. Navíc absentuje i možnost žádat o výmaz údajů z databáze. Z důvodu nedodržení těchto nezbytných legislativních podmínek shledává ESLP uložení pokuty nepřiměřeným zásahem do práva stěžovatele na respektování soukromého života.

2.3.2. Návrh Městského soudu v Praze

Po bližším představení obou výše uvedených rozsudků je nabíledni, že i český právní řád selhává v poskytnutí adekvátní ochrany práva na respektování soukromého života, jak ho vykládá ESLP v kontextu čl. 8 Úmluvy. Návrh senátu Městského soudu v Praze⁶⁷ na zrušení ustanovení § 65 zákona o policii Ústavnímu soudu nebyl tedy nikterak překvapivým. Případ, pro nějž bylo přerušeno řízení a podán tento návrh, zahájila žaloba proti nezákonnému zásahu policie. Žalobcem byla shledána právě v jeho předvolání policejním orgánem za účelem odebrání mj. biologických vzorků. Tento identifikační úkon měl být proveden na základě obvinění žalobce z porušení pravidel hospodářské soutěže, za nějž nebyl dosud pravomocně odsouzen. Ve vztahu k výše zmíněným rozsudkům ESLP se v tomto případě tedy sbíhají skutkové okolnosti. Žalobce nebyl za danou trestnou činnost odsouzen (S. a Marper proti

⁶⁷ DIMUN, P. *Odběr a uchování vzorků DNA policií je podle soudců protiústavní, navrhuji zrušení zákona.* [online]. 2018 [cit. 2024-02-22]. Dostupné na: <https://www.ceska-justice.cz/2018/01/odber-a-uchovani-vzorku-dna-policii-je-podle-soudcu-protiustavni-navrhuji-zruseni-zakona/>.

Spojenému království) a zároveň se jedná o méně závažnou trestnou činnost (Aycaguer proti Francii), navíc hospodářské povahy, nikoli násilné či sexuální. To ostatně namítá i žalobce k nevhodnosti postupu policejního orgánu, včetně zdůraznění nedostatečné zákonné úpravy. Ta se dle navrhuje soudců týká především odstavce 1 ve větě „*a odebírat biologické vzorky umožňující získání informací o genetickém vybavení*“ a celého odstavce 5, jež navrhuje Ústavnímu soudu zrušit. Soustředí se právě na odběr biologických vzorků s tvrzením, že se jedná o závažnější zásah do soukromí a tělesné integrity. Jako ESLP v S. a Marper proti Spojenému království zvýšenou závažnost zásahu shledávají v možnosti z profilu DNA číst informace o jeho nositeli. Problém spočívá i v riziku zneužití, např. „*podstrčení stopy profilu DNA na místě činu*“ v důsledku jejich ztráty nebo odcizení, na což aktuálně není zákonnými prostředky pamatováno. Pouze velmi pečlivá zákonná úprava dle soudců legitimizuje odběr biologických vzorků pro účely budoucí identifikace. Návrh též kritizuje současnou úpravu pro nepřiměřeně velkou důvěru ve výsledky analýzy DNA, jež podléhají určité chybovosti, na základě níž může dojít k usvědčení nevinných osob. Vzhledem k tomu, že soudci protiústavnost shledávají právě v nedostatečně podrobné úpravě, derogace výše zmíněných ustanovení Ústavním soudem by měla dle návrhu katalyzovat legislativní změnu, navrhuje tedy tuto provést s odloženou vykonatelností. Pokud zákonodárce na tuto změnu reagovat nebude, teprve tehdy navrhuje soudci derogaci celé právní úpravy této oblasti.

Bohuslav⁶⁸ vyslovuje k roku 2018 návrh, aby Ústavní soud na základě návrhu Městského soudu v Praze zrušil předmětná ustanovení zákona o policii, s vidinou nahrazení novou úpravou. Teď již víme, že Ústavní soud se zachoval přesně opačně.

2.3.3. Reakce Ústavního soudu

Nález ze dne 22. března 2022, sp. zn. Pl. ÚS 7/18, kterým Ústavní soud reagoval na žádost Městského soudu v Praze, působí přinejmenším rozporuplně. Plenární zasedání mělo dle § 13 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve spojení s čl. 87 odst. 1 písm. a) Ústavy, rozhodnout alespoň devíti přítomnými soudci. Odlišná stanoviska ovšem zaznívají od šesti soudců z celkových třinácti, rozhodnutí tedy zaznělo pouze od sedmi ústavních soudců. Na tuto vadu upozorňuje i soudce Jan Filip ve svém odlišném stanovisku. Samotná neschopnost Ústavního soudu dostat zákonné většiny pro rozhodnutí o zrušení jednotlivých ustanovení zákona pro jejich protiústavnost poukazuje na kontroverzi konkrétního případu i samotné problematiky odběru biologických vzorků. Jsem si vědoma, že se nejedná o typický příklad

⁶⁸ BOHUSLAV, L. *Op. cit.* In JELÍNEK, J. *Dokazování v trestním řízení v kontextu práva na spravedlivý proces.* Praha: Leges, 2018, str. 358-365.

incidenční kontroly právních norem, Ústavní soud by však dle mého názoru i tak měl být schopen dojít jednotného stanoviska, zvláště když je mu takový postup předepsán zákonem.

Již závěr soudu pro přezkum aktivní legitimace k podání návrhu vnesl více rozporujících stanovisek. Soud shledal aktivní legitimaci pouze pro zrušení části ustanovení § 65 odst. 1 zákona o policii, nikoli pro zrušení § 65 odst. 5 zákona o policii. Důvodem takto rozhodnout mu byl rozpor s čl. 95 odst. 2 Ústavy, tedy že pro svou protiústavnost soud může Ústavnímu soudu předložit pouze zákon (resp. jeho napadená ustanovení), jehož má být při řešení věci použito. Tento požadavek je dle nálezu naplněn jen co se týče napadené části § 65 odst. 1 zákona o policii. Žalobce byl předvolán k provedení identifikačních úkonů, načež podal žalobu dle § 82 soudního řádu správního. Pokud by uposlechl výzvy policejního orgánu, k odběru vzorků by bezprostředně došlo a bylo by tak použito napadené části ustanovení § 65 odst. 1 zákona o policii, nikoli však § 65 odst. 5 zákona o policii. Předvolání policejního orgánu směřuje přímo k odběru biologických vzorků, ne však k jejich uchování či dokonce následné likvidaci. Odlišná stanoviska k tomuto kroku se různí. Někteří se přiklání k odmítnutí celého návrhu, pro jiné je soud aktivně legitimován i k návrhu na zrušení § 65 odst. 5 zákona o policii. Důvodem pro celkové odmítnutí návrhu bylo pro některé (Josef Fiala, Vladimír Sládeček, Radovan Suchánek) podání zjevně neoprávněnou osobou dle § 43 odst. 1 písm. c) zákona o Ústavním soudu⁶⁹, jiní zdůrazňovali vzájemnou provázanost obou napadených ustanovení a z tohoto důvodu dovozovali jejich aktivní legitimaci (Pavel Šámal, Vojtěch Šimíček). Všech šest disentujících soudců považovalo přisoudit aktivní legitimaci pouze jednomu ustanovení za nevhodné.

Disentující soudci dále zpochybňovali posouzení předvolání žalobce k provedení identifikačních úkonů jako nezákonný zásah ve smyslu § 82 soudního řádu správního, úzce související s posouzením aktivní legitimace k podání návrhu. Ústavní soud zaujímá stanovisko, že pokud žalobce obdržel předvolání, lze již tuto výzvu policejního orgánu považovat za nezákonný zásah, jelikož odběr biologických vzorků by byl proveden „*bezprostředně a neodvratně*“ po uposlechnutí této výzvy. Soudci ve svých odlišných stanoviscích tento závěr příkře odmítají. Pro uplatnění shora uvedené zásahové žaloby je zapotřebí, aby byl žalobce na svých právech „přímo zkrácen“, což dle Fialy, Sládečka a Suchánka obdržení předvolání nenaplnjuje. Uvádí, že nelze sjednocovat potencionální hrozbu zásahu a zásah již dokonáný. Filip tuto myšlenku dále rozvádí poukazem na následky tohoto právního názoru pro praxi, kdy

⁶⁹ Zmíněnými soudci je Městský soud v Praze kritizován především pro neznalost podmínek návrhu k Ústavnímu soudu a dále pro “obcházení” judikatury Nejvyššího správního soudu, poukazujíc na rozsudek ze dne 24. října 2017, č. j. 8 As 134/2016-38, kterým shledává současnou právní úpravu v souladu s judikaturou ESLP.

lze bez procesních podmínek napadat i další předvolání zakotvené v tuzemském právním řádu, a na to navázaný alarmující posun v pojmu „zásah“. Tlustou čarou odděluje hrozící a dokonány zásah na příkladech judikatury Nejvyššího soudu USA i českého Ústavního soudu, zdůrazňujíc, že přímý zásah do zaručených práv je dlouholetým základním kamenem řízení ve věci ústavnosti zákona. Nicméně Šimíček hájí teleologický výklad Ústavy a potřebu přímého zásahu vnímá jako formalismus ze strany Ústavního soudu. Protože návrhy obecných soudů k Ústavnímu soudu vnímá jako příležitost k dialogu, procesní řešení požadující zásah ve formě pokuty či násilného odběru považuje za zbytečné.

Co se týče právní úpravy odběru biologických vzorků, nález uznává nedostatečnost právní formy v podobě pokynu policejního prezidenta č. 275/2016 včetně jeho neverejnosti, ztotožňuje se i s výrokem Nejvyššího správního soudu⁷⁰, že „*provádění identifikačních úkonů na základě pokynu policejního prezidenta č. 275/2016 je bez dalšího považováno za nezákonný zásah, neboť jde nad rámec (mimo meze) pravomoci, která byla policii, jakožto správnímu orgánu, svěřena zákonem*“. Přesto následně vyslovuje tezi, že výzva policejního orgánu jakožto závazný a vynutitelný úkon a následný postup ve věci odběru biologických vzorků pro účely budoucí identifikace jsou přezkoumatelné ve správním soudnictví. Za nezákonné je i tak nelze považovat, pokud výzva obsahuje veškeré zákonné náležitosti, tedy formální informace včetně řádného odůvodnění. Právě díky možnosti soudního přezkumu jsou zachována práva předvolaných osob. Při analýze těchto závěrů Ústavního soudu se nelze ubránit dojmu řešení po vzoru Chytré horákyň. Ústavní soud sice přisvědčuje argumentům žalobce, ale zároveň je neshledává dostatečně silnými, jelikož zákon umožňuje soudní přezkum provedení identifikačních úkonů. Dle mého názoru taková úvaha nemůže obstát, jelikož ji Ústavní soud nikterak nerozvádí uvedením důvodů, pro které možnost soudního přezkumu představuje jakousi legitimizaci postupu policejního orgánu, ačkoli pokyn policejního prezidenta č. 275/2016 je shledán formálně nedostatečným.

Ústavní soud dále pokračuje poměrně výraznou relativizací principu dostatečné přesnosti a úplnosti právní úpravy. Uvádí, že protiústavnosti pro svou neúplnost či neurčitost právní úprava dosahuje pouze tehdy, pokud „*vylučuje možnost stanovení normativního obsahu daného ustanovení i pomocí obvyklých interpretačních postupů*“. Pokud je tedy adresát normy schopen provést výklad dané právní normy, je dostatečně úplná a přesná, jak je dále rozvedeno v bodě 95 nálezu. Jako by se Ústavní soud rozhodl úmyslně nezabývat aspekty, pro které žalobce shledává právní úpravu nedostatečnou, pokračuje v odůvodnění svých úvah popisem

⁷⁰ Rozsudek ze dne 19. dubna 2018, sp. zn. 3 As 335/2017.

snadno seznatelných zákonných limitů napadeného ustanovení⁷¹, jež dle něj samy o sobě zakládají dostatečnou legislativní přesnost a úplnost. Pro specifikaci svých závěrů cituje náleze⁷² zabývající se určením dostatečné úplnosti a přesnosti právní normy. Daná citace replikuje již zmíněné, tedy zdůrazňuje seznatelný zákonný rámec právní normy a s tím související předvídatelnost. Dává tak adresátům prostor pro přizpůsobení svého chování tak, aby se nedostali s danou normou do konfliktu. To navazuje i na jasnou definici pravomocí příslušných orgánů, jež zamezuje svévoli těchto orgánů.

Nález se také vypořádává s výše uvedenými rozhodnutími ESLP, namítanými navrhovatelem a doktrínou⁷³ v souvislosti s touto problematikou často zmiňovanými. Ani jeden ovšem není dle Ústavního soudu pro projednávání případ použitelný. Oba případy u Ústavního soudu neobstály ze stejného důvodu, tedy že předmětem obou byl především přezkum následného uchovávání biologických vzorků. S přihlédnutím k českému právnímu řádu se tato problematika vztahuje k § 65 odst. 5 zákona o policii, jež byl ovšem Ústavním soudem vyřazen z přezkumu.

Problematika nedostatečnosti právní úpravy je zopakována v závěru. Zejména obiter dictum je dalším terčem kritiky v odlišných stanoviscích (Fiala, Sládeček, Suchánek, Šámal, Šimíček), a to právě pro svou protichůdnost s výrokem nálezu, dále umocňující jeho celkovou nejednotnost. Ústavní soud připouští, že stručná zákonná úprava otevírá prostor pro svévoli policejního orgánu, odmítá však překračovat pole své působnosti a zasahovat do zákonodárné moci. K nemalému překvapení disentujících soudců obiter dictum vyzdvihuje právě limity a úskalí, která s sebou přináší úprava provádění identifikačních úkonů, většinou obsažená v pokynu policejního prezidenta č. 275/2016. Nezapomíná zdůraznit jeho neveřejnost, rozpor s Doporučením R (92) 1 Výboru ministrů členským státům Rady Evropy, a ani prostor pro svévoli policejního orgánu. Zmiňuje také dosud bezvýslednou snahu zákonodárce, počínající rokem 2010, o specifikaci této problematiky formou zákona a tím „*naplnit mezinárodní závazky*“ a „*vyřešit kusost a roztržitost úpravy*“. Konečně (značně nepřesvědčivé) tvrzení, že zrušením napadených ustanovení by došlo k porušení mezinárodních závazků, bylo dalším z

⁷¹ Ústavní soud se zabývá pouze § 65 odst. 1, když pouze v této části shledal aktivní legitimaci podání návrhu.

⁷² Nález Ústavního soudu ze dne 22. března 2011, sp. zn. Pl. ÚS 24/10: „*Taková právní úprava musí být přesná a zřetelná ve svých formulacích a dostatečně předvídatelná, aby potenciálně dotčeným jednotlivcům poskytovala dostatečnou informaci o okolnostech a podmínkách, za kterých je veřejná moc oprávněna k zásahu do jejich soukromí, aby případně mohli upravit své chování tak, aby se nedostali do konfliktu s omezující normou. Rovněž musí být striktně definovány i pravomoci udělené příslušným orgánům, způsob a pravidla jejich provádění tak, aby jednotlivcům byla poskytnuta ochrana proti svévolnému zasahování.*“

⁷³ BOHUSLAV, L. *Op. cit.* In JELÍNEK, J. *Dokazování v trestním řízení v kontextu práva na spravedlivý proces*. Praha: Leges, 2018, str. 358-365. nebo MATZNER, J. *Op. cit.* In GRÍVNA, T.; ŠIMÁNOVÁ, H. (eds.): *Přípravné řízení dnes a zítra*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2019, str. 215-227.

důvodů Ústavního soudu předloženému návrhu nevyhovět. Zmínku o návrhu zrušit napadená ustanovení s odloženou vykonatelností Ústavní soud příznačně přehlédl, jak si všímá i Šimíček ve svém disentu.

2.3.4. Shrnutí

Nález, kterého se právnická obec dočkala po čtyřech letech, pravděpodobně neuspokojil většinu jejích členů, nehledě na rozličnost jejich právních názorů či očekávaných výroků Ústavního soudu. Celé rozhodnutí je protkáno stanovisky, která si navzájem protiřečí a odůvodněními působícími spíše vyhýbavě než vypořádávajícími se s meritem projednávané věci. Dostatečnou váhu mu nedodává ani již zmíněné nedodržení zákonem předepsané většiny, spojené se silně kritickými disenty. Značná názorová roztržičnost napříč plénem, dlouholetá zdráhavost zákonodárce a lidskoprávní aspekt odběru biologických vzorků činí z této otázky poměrně kontroverzní téma. Jsem toho názoru, že konstruktivní debata se zastoupením co nejširšího spektra aktérů a názorových směrů je jedinou cestou k postupnému utváření jednotného pohledu na jakýkoli fenomén. Věřím, že publikací akademických článků, navazující judikatury a dalšími relevantními podněty dojde v průběhu času k ustálení a sjednocení právního názoru na toto téma. Dle ministerstva vnitra novelizace zákona o policii nepřichází v úvahu z důvodů časové tísně a prioritizace jiných agend.⁷⁴ V této souvislosti je potřeba zdůraznit dlouholetou nečinnost ze strany zákonodárce, přestože již v roce 2010 věcným záměrem zákona⁷⁵ vyjádřil evidentní nedostatečnost právní úpravy. Zvláště pak pokud přihlédneme ke vzájemné shodě doktríny i Ústavního soudu na nevhodnosti úpravy provádění identifikačních úkonů interním předpisem.

Dále při úvahách nad tímto tématem nelze opomenout potřebu vymezení jasného účelu vedení databáze biologických vzorků. Nejen dle stanoviska vlády Spojeného království ve věci *S. a Marper* proti Spojenému království figuruje mezi účely pro vedení databáze potřeba získání objemu dat k odhalování a předcházení trestné činnosti a při konání tohoto není třeba rozlišovat mezi odsouzenými a neodsouzenými osobami. Tak ostatně hovoří i právní řád České republiky, dle kterého lze provádět identifikační úkony pro účely budoucí identifikace i osobám podezřelým. Logikou tohoto argumentu ovšem existuje důvod pro odebrání a uchovávání vzorků celé národní populace bez rozdílu. Došlo by tak ke sběru největšího možného objemu

⁷⁴ Viz vyjádření mluvčího Ministerstva vnitra pro ČT, dostupné online zde: <https://ct24.ceskatelevize.cz/clanek/domaci/policejni-databaze-dna-stale-nema-zakonna-pravidla-resime-jine-veci-haji-se-vnitro-14875>.

⁷⁵ Viz bod 105 předmětného nálezu Ústavního soudu.

dat a tudíž největší možné šanci odhalování a předcházení trestné činnosti. Tento argument ad absurdum má za úkol ilustrovat nesoulad současných zákonných kritérií s principy demokratického právního státu. Pokud při činnosti, kterou veřejné orgány nepochybně zasahují do práva na soukromý život, není na neodsouzené nahlíženo jako na absolutně nevinné, daný stát nedostál zásady důležitější, než jakou je presumpce nevinny.

3. Pachová identifikace

Jako poslední kriminalistickou techniku ve své práci zmiňují kriminalistickou odorologii, a to především optikou jejího cíle, pachové identifikace. Jak již název napovídá, tato disciplína se zabývá vznikem, významem a vlastnostmi pachu, rozvíjí metody zajišťování pachových stop a prostřednictvím těchto provádí identifikaci osob a věcí.⁷⁶ Užitečným se na tomto místě jeví objasnit další pojmy související s kriminalistickou odorologií. Pach lze zkoumat zásadně dvěma způsoby, pomocí čichu živého organismu a pomocí chemicko-fyzikální analýzy.⁷⁷ Druhá zmíněná, technická či přístrojová metoda zkoumání pachu, se nazývá kriminalistická olfaktorika. Jelikož první zmíněný způsob zkoumání pachu v praxi výrazně převládá, setkáváme se často s pojmem kriminalistická olfaktorika, značící právě biologické zkoumání pachu. Zahraniční literatura preferuje termín kriminalistická osmologie, jedná se však o synonymum ke kriminalistické olfaktorice.⁷⁸ Na tuto je silně navázán pojem služební kynologie, značící působení speciálně vycvičených psů u bezpečnostních sborů, především pro jejich významně vyvinutý čich. Jedná se o metody kriminalistické, pach je tedy zajišťován z místa trestněprávně relevantní události.

3.1. Historický kontext

Jak jsem již zmínila, ačkoli se kriminalistická odorologie zabývá i přístrojovou analýzou pachu, zaměřuje se především na analýzu pachu prostřednictvím speciálně vycvičených psů. Tradice psů spolupracujících na pachové identifikaci sahá až do 3. století př. n. l., kdy došlo k vyšetření případu vraždy otroka v Římské říši.⁷⁹ Z kriminalistické odorologie činí jednu z nejmladších kriminalistických technik první oficiální zmínka individuální pachové identifikace za pomoci psa z roku 1887.⁸⁰ O psech ve službách policie se dozvídáme k roku 1899 a městu Gent ležícím na západě Belgie.⁸¹

⁷⁶ STRAUS, J. a VAVERA, F.. *Op. cit.*, str. 290.

⁷⁷ KONRÁD, Z.; PORADA, V.; STRAUS, J. a SUCHÁNEK, J.: *Op. cit.*, str. 168.

⁷⁸ MUSIL, J.; KONRÁD, Z. a SUCHÁNEK, J.: *Op. cit.*, str.185.

⁷⁹ STRAUS, J. a VAVERA, F.. *Op. cit.*, str. 290.

⁸⁰ ROMANES, G. J. *Experiments on the sense of smell in dogs*. Zoological Journal of the Linnean Society, 1887, 20.117: 65-70.

⁸¹ STRAUS, J. a VAVERA, F.. *Op. cit.*, str. 290. V začátcích byli psi využíváni u policie k účelům pachové identifikace zejména při pronásledování pachatele po tzv. horké stopě.

3.1.1. Rakousko-Uhersko

Za kuriózní lze považovat, že v dějinách českých zemí je jednou z prvních zmínek o psech ve spojení s četnickou a policejní službou nezáměrně psy do služby zařazovat, který vedl až k zákazu přítomnosti psa v blízkosti četníka v metodické příručce „Poučení o službě pro zemské četnictvo“ z roku 1851.⁸² Zákaz psů ve službě platil na území Rakouska-Uherska již od počátku působení četnictva, ačkoli sousední Německo provádělo výcvik psů pro účely policejní praxe již od 18. století.⁸³ Důvodem tohoto zákazu a dalších, na dnešní dobu velmi přísných, pravidel pro chování četníků byla snaha vzbudit respekt ve zbytku obyvatelstva a podpořit dojem důležitosti a vážnosti této profese. Tomuto názorovému proudu se vymykal nestor novodobé kriminalistiky, rakouský profesor Hans Gross⁸⁴. Roku 1895 vydal Příručku pro vyšetřující soudce⁸⁵, kde považuje dobře vycvičeného psa po boku četníka za významnou podporu při výkonu jeho služby, a označuje ho za „psa doprovodného“ (Begleithund).⁸⁶ Takový pes měl především za úkol zdržet se štěkání z důvodu utajení a upozorňovat na hrozící nebezpečí pouze vrčením, a na povel zůstat na místě určenému jeho pánem. Tento požadavek vycházel z tehdejšího vnímání psa jako škodlivého elementu v místnostech úřadů⁸⁷. Mezi další úkoly doprovodného psa dle Grosse patřila schopnost rychlého návratu na stanici s donesením důležité zprávy a také zúročení jeho významně vyvinutého čichu ve formě hledání úmyslně schované nebo ztracené věci nebo zavražděné osoby.⁸⁸ Speciální výcvik psů pro pachové práce se na naše území dostává skrze německou zkušenost ze státního výchovného a výcvikového střediska v Grünheide u Berlína.⁸⁹ Na rozdíl od centralizovaných snah v Německu se v Rakousku-Uhersku snaha rozvíjet obor kriminalistické odorologie nacházela na úrovni dobrovolných aktivit jednotlivců. Tak například rytmistr Theodor Rotter, služebně působící v Rakousku-Uhersku, absolvoval v německém Saarbrückenu roku 1908 kurz pro výcvik

⁸² Z MACEK, P.; UHLÍŘ, L.; UHLÍŘ, D. a NOVÝ, R. *Dějiny policie a četnictva. [Sv.] 1., Habsburská monarchie (1526-1918)*. Praha: Themis, 1997, str. 71: „Četníci měli zakázáno kouřit na ulici a při vcházení do úřadů či soukromých bytů. Dále se nesměli s kýmkoliv důvěrně vést za ruce, vodit s sebou psy, nemírně se smáti jakož i nepřírozeně a přepjatě pohybovati tělem.“

⁸³ RULC, J. *Dějiny služební kynologie: historický vývoj a vznik četnické a policejní kynologie, jakož i kynologie ostatních ozbrojených sborů na území našeho státu*. Praha: CanisTR, 2010, str. 26.

⁸⁴ Viz VAVERA, F. *Kriminalistika „včera, dnes a zítra“ I.*, VšeHRD. Dotupné online zde: https://www.vsehrd.cz/clanek/kriminalistika-vcera-dnes-a-zitra-i_9d0fad0e-050e-4231-99dc-ed1937a1bd58 : „Hans Gross (26. prosince 1847 Graz – 9. prosince 1915 Graz), trestní soudce, univerzitní profesor v Praze a Grazu a zakladatel moderní kriminalistiky, označovaný za „otce kriminalistiky“. (...) Položil základy také pro kriminologii, v roce 1912 založil na univerzitě v Grazu Kriminální institut, „K. k. Kriminalistische Institut“, pozdější Kriminologický institut.“

⁸⁵ Publikace byla vydána v němčině pod názvem „*Handbuch für Untersuchungsrichter*“.

⁸⁶ RULC, J. *Op. cit.* str. 26.

⁸⁷ RULC, J. *Op. cit.* str. 27.

⁸⁸ RULC, J. *Op. cit.* str. 27.

⁸⁹ RULC, J. *Op. cit.* str. 29.

policejních psů v rámci své dovolené. Po svém návratu z vlastních peněz zakoupil dva psy a se znalostmi nabytými v průběhu kurzu tyto začal cvičit. S výsledky své práce se obrátil na ministerstvo zeměbrany, které po počátečním odmítnutí svolilo k užití policejních psů pro speciální případy.⁹⁰ Ve stejné době byl založen c. k. Rakousko-uherský spolek pro policejní psy („*Polizeihundeverein*“) za účelem výcviku služebních psů.⁹¹ Členy spolku tvořili četníci, dobrovolně se angažující v této činnosti. Pachové práce služebních psů se tehdy omezovaly pouze na pátrání po pachateli ihned po spáchání trestného činu, tzv. po horké stopě. Provádění těchto důkazů tehdy probíhalo formou výpovědi psovoda u soudu.⁹²

Významným prolomením odporu k působení služebních psů u četnictva se stal výnos ministerstva spravedlnosti z 13. října 1913, kterým byly zřízeny stanice policejních psů a zakotvena jejich působnost, ze které lze pro pachovou identifikaci (a částečně i pro zajímavost) vyzdvihnout následující body:

„1. Byl-li spáchán nějaký větší zločin a lze předpokládat, že se pachatel anebo s činem související předměty nalézají v dosažitelné vzdálenosti v okolí místa činu, budiž neprodleně telegrafováno pro policejního psa, při čemž bud' též co nejpřesněji udány místo a čas spáchaného činu.

2. Místo činu budiž v co možná nejširším okruhu uzavřeno. Jedná-li se o dům, nechť nikdo nepřipustí se ke dveřím neb oknům, kudy mohl pachatel uprchnouti.

3. Zanechá-li pachatel na místě nějaké předměty, budiž pečováno o to, aby nikdo se jich nedotýkal. Zvláštní pozornost nutno věnovati stopám pachatele, jež bud' též v dostatečném okruhu izolovány provazci na kolicích napnutými.

4. Klásti na stopu prkno nebo bedny se nedoporučuje, poněvadž mohou tyto předměty vnést do stopy cizí, rušivou vůni, kromě toho dřevo původní vůni stopy absorbuje.

5. Bud' též pečlivě zaznamenány výpovědi toho, jenž zločin odkryl, jakož i výpovědi všech osob, které ještě dříve, nežli se dostavil policejní pes, na místě se zdržovaly.

6. Nechť se dle možností zatají, že byl povolán policejní pes, aby se tak zabránilo rušivému shromažďování se zvědavců...“⁹³

Ačkoli by se dalo předpokládat, že rozvoj oboru přeruší průběh první světové války, opak je pravdou. Po několika letech především dobrovolnické snahy rozvíjet obor služební

⁹⁰ RULC, J. *Op. cit.* str. 29.

⁹¹ RULC, J. *Op. cit.* str. 30.

⁹² RULC, J. *Op. cit.* str. 33.

⁹³ RULC, J. *Op. cit.* str. 36-37.

kynologie se jeho propagátoři dočkali roku 1915 prvního psince financovaného ze státních prostředků.⁹⁴

3.1.2. Československá republika - Česká republika

K navázání na dosažené poznání služební kynologie došlo po vzniku Československé republiky. Dobový tisk na základě vypracované statistiky informoval o podstatném snížení nevypátraných případů díky užití služebních psů u četnictva.⁹⁵ Služební kynologie byla tehdy provozována na základě Zkušebního řádu pro policejní psy ministerstva vnitra.⁹⁶ První výcvik psů a jejich psovodů proběhl roku 1923, na nějž o dva roky později navázalo založení Ústavu pro chov a výcvik policejních psů v Pyšelích u Prahy.⁹⁷ Rozvoj kriminalistické odorologie v tomto období dokládá první publikace s pokyny o využívání pachových konzerv z roku 1924.⁹⁸

Metodě identifikace dle pachových konzerv předcházela tzv. pachová rekognice. Pes nejdříve načichal předmět, který po sobě zanechal pachatel⁹⁹ při útěku a poté byl předveden před řadu osob, ve které stál mezi figuranty i podezřelý, a to na jím zvoleném místě v této řadě. V případě, že pes zaznamenal shodu s pachovou stopou předmětu a podezřelého, provedl nacvičený úkon, nejčastěji štěkot či zalehnutí.

Metoda pachových konzerv se odlišuje zejména izolací komparačního objektu a zamezením tzv. odvětrání pachové stopy do doby poznávání pachatele. Postup provádění této metody v začátcích zahrnoval speciální uchovávání doličného předmětu ve sklenici, samozřejmě s užitím sterilních pomůcek. Zanedlouho byl stejný postup přejat i pro uchovávání pachových stop z těla osob.¹⁰⁰ Dnes už je ve sklenici uchovávána pouze bavlněná tkanina, tzv. Aratex®. Tento je nosičem pachu, získaného kriminalistickým technikem z vytipované věci, nacházející se na místě činu. Metoda pachových konzerv postupně vytlačila pachovou rekognici, i tak ovšem působila v trestním řízení až do roku 1989 pouze jako operativně pátrací prostředek, nikoli jako důkazní prostředek.

⁹⁴ RULC, J. *Op. cit.* str. 86. Psinec se nacházel v Písku, a ačkoli byl brzy kvůli turbulencím podmíněných válkou zrušen, jedná se o dosud nevídaný pokrok v podpoře služební kynologie prostřednictvím státního aparátu.

⁹⁵ RULC, J. *Op. cit.* str. 37.

⁹⁶ Výnos ministerstva vnitra č. 2.427/13 ze dne 12. ledna 1922, pro výcvik policejních psů československého četnictva.

⁹⁷ STRAUS, J. a KLOUBEK, M. *Kriminalistická odorologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, str. 15.

⁹⁸ JURKA, F. *Policejní pes jako pomocník bezpečnostních orgánů*. Kroměříž: Nakladatelství Gusek, 1924, str. 53. Prvním, kdo doporučil užití pachových konzerv, byl prof. dr. Hans Gross ve své publikaci *Handbuch für Untersuchungsrichter als System der Kriminalistik* z roku 1893.

⁹⁹ Věc mohl pachatel použít při spáchání trestného činu či ji pouze mít v držbě a zanechat ji na trase útěku, ať už z důvodu její ztráty, odhození, nebo uschování.

¹⁰⁰ STRAUS, J. a KLOUBEK, M. *Op. cit.*, str. 17.

K tomuto postoji mohl také přispět sám rytmistr Rotter, z jehož publikace zveřejněné roku 1937 můžeme citovat: „*Čenich psa jest v oboru pátracím jedinečným nástrojem k sledování neviditelné pachové stopy člověka, střetnuvšího se se zákonem. Pro službu kriminální jest čich psa nedocenitelným pomocníkem. Jinak se ovšem jeví tento spolupracovník četníka v řízení trestním (v procesech před soudem). Tu pes nemá onoho přesvědčivého významu, byť jeho práce měla sebe pozitivnějších výsledků, poněvadž jí chybí ona přesvědčující přesnost a pádnost důkazů, bez níž nemůže soudce vynésti spravedlivého rozsudku. Ačkoliv tedy jest pro bezpečnostní orgány pes pomůckou těžko nahraditelnou, před soudem nelze s ním počítat jako s nástrojem důkazným.*”¹⁰¹

Výše zmíněný ústav v Pyšelicích nepřerušil chod ani za Protektorátu Čechy a Morava a za dob svého působení „*připravil pro výkon služby několik stovek psovodů a odchoval více než sto štěňat*”.¹⁰² Činnost byla postupně ukončována přesunem výcviku služebních psů do střediska v Býchorech v roce 1952, ponechávajíc v Pyšelicích chov služebních psů. I chov je později přesunut, tentokrát do Libějovic, a tím je ke dni 30. června 1956 oficiálně ukončena činnost úspěšného ústavu v Pyšelicích.¹⁰³

Výzkum pachové identifikace se mezitím rozvíjel pozvolna. Ačkoli první zmínku o pachových konzervách na našem území zaznamenáváme již k roku 1925 a k případu Bedřicha Krásky¹⁰⁴, běžná práce s pachovými konzervami v tuzemsku (tehdy ČSSR) započala až o zhruba půl století později, v roce 1974.¹⁰⁵ V 50. letech 20. století převzaly výzkum na tomto poli vědecké instituce Sovětského svazu. V 70. letech byly vědecké závěry zveřejněny pro policejní praxi. Dle dohody byla metoda osvojena Německou demokratickou republikou, jež poté tuto předala dalším, tzv. spřáteleným zemím. Pracovníci VB ČSSR byli s touto metodou seznámeni formou školení v letech 1974-1975.¹⁰⁶ Dlouho na sebe nenechal čekat ani první předpis „*Směrnice pro využívání pachových konzerv ve Sboru národní bezpečnosti*”, č. j. VB/F-021/R-77, vydán roku 1977 s dodatkem „*TAJNÉ*”.¹⁰⁷ Ten byl následně odtajněn 28. února 1989 rozhodnutím náměstka ministra vnitra ČSSR. Výsledky byly tímto tedy použitelné v trestním

¹⁰¹ ROTTER, T.: *Užití vycvičeného psa ve službě bezpečnostní z hlediska našeho zákonodárství ve srovnání se zákonodárstvím sousedních států*, Bezpečnostní služba č. 11/1937, str. 329.

¹⁰² RULC, J. *Op. cit.* str. 130.

¹⁰³ RULC, J. *Op. cit.* str. 131.

¹⁰⁴ Bedřich Krása, působilí mj. i jako “železný muž” v cirkuse, nechvalně proslul především svými loupežnými předpadeními a násilnými vraždami. Po trojnásobné vraždě v Rajském mlýnu u Klatov zanechal na místě činu své boty, v jedné i ponožku. Dobový zápis pojednává o vložení ponožky na radu policejního ředitelství “*do prázdné, čisté lahve se širokým hrdlem, které bylo dobře uzavřeno, a sice za tím účelem, aby mohlo býti, až někdo nutně z vraždy podezřelý bude polapen, zavedeno pátrání policejním psem.*”

¹⁰⁵ STRAUS, J. a VAVERA, F.. *Op. cit.*, str. 290.

¹⁰⁶ RULC, J. *Op. cit.* str. 295.

¹⁰⁷ RULC, J. *Op. cit.* str. 297.

řízení.¹⁰⁸ Trvalo však pouze do konce let devadesátých, než počaly bujet pochybnosti ohledně této metody, a to jak ze strany právních zástupců obžalovaných, tak i ze strany některých odborníků.¹⁰⁹ Po roce 2000 byl uvedený předpis nahrazen závazným pokynem policejního prezidenta č. 140/2002, kterým se stanoví zásady k zabezpečení jednotného postupu Policie České republiky při využívání metody pachové identifikace. Jsou v něm obsaženy činnosti spojené s využíváním metody pachové identifikace a především samotná práce s pachovými stopami. Krátce poté byl vydán i závazný pokyn policejního prezidenta č. 10/2003, kterým se vydávají pravidla služební kynologie. Pokyn z roku 2002 byl následně novelizován závazným pokynem policejního prezidenta č. 52/2007, který nepřinesl výrazné změny. V roce 2009 byly vydány dva pokyny upravující služební kynologii. Závazný pokyn policejního prezidenta č. 80/2009, kterým se upravuje činnost služební kynologie a služební hipologie byl předpisem upravujícím činnosti, chov a výcvik služebních psů a koní a další aspekty jejich použití při výkonu služby. Druhým předpisem byl pokyn ředitele Ředitelství služby pořádkové policie Policejního prezidia České republiky č. 9/2009, kterým se stanoví postup policistů na úseku činnosti služební kynologie. Do pokynu byl vtělen Zkušební řád pro přezkušování služebních psů v Policii České republiky, jež byl do té doby upraven samostatně závazným pokynem policejního prezidenta č. 13/1996. Dále pokyn obsahoval zásady k zabezpečení jednotného postupu Policie České republiky při využívání metody pachové identifikace, bez významných změn oproti pokynu č. 52/2007.

3.2. Současná právní úprava

Jak již předesílám v úvodu, důkazy získané prostřednictvím pachové identifikace jsou zakotveny v zákoně pouze ve formě všeobčímajícího ustanovení § 89 odst. 2 trestního řádu, a to obligátním tvrzením, že „*Za důkaz může sloužit vše, co může přispět k objasnění věci (...)*“. Podmínky jejich provádění jsou upraveny interními předpisy Policie ČR, zejména pokynem policejního prezidenta č. 313/2017, o pachové identifikaci osob a pokynem policejního prezidenta č. 145/2014, kterým se upravuje činnost služební kynologie, včetně pokynu ředitele ředitelství služby pořádkové policie č. 119/2017, o provádění služební kynologie. Tyto pokyny byly oproti svým předchozím verzím podrobněji rozebrány, zejména pokyn č. 313/2017 reflektoval na některé nové vědecké poznatky. Například zakotvil porovnání dvěma psy (čl. 15 odst. 2), odlišnost v osobě psů a osobě rozmisťujících pachové konzervy (čl. 15 odst. 5 písm.

¹⁰⁸ RULC, J. *Op. cit.* str. 299-300.

¹⁰⁹ RULC, J. *Op. cit.* str. 301.

a) bod 1,2), videodokumentaci porovnávání (čl. 18 odst. 1 písm. b)) nebo povinnost vyhotovení záznamu v případě kontaminace otisku pachové stopy nebo odebraného pachového vzorku (čl. 21 odst. 1 písm. a)).

3.3. Vývoj judikatury

Na určitých aspektech pachové identifikace je judikatura dlouhodobě sjednocena. Již v roce 1998 Ústavní soud uznal „pachovou zkoušku” jako důkaz věrohodný, ovšem pouze nepřímý a podpůrný, tedy že díky němu lze dospět k závěru, že *„určitá osoba se v blíže neurčené době s největší pravděpodobností na určitém místě nacházela”*.¹¹⁰ Tento nálezn také stanoví, že odběr pachové stopy je zakotven v § 114 odst. 2 trestního řádu, na což navazuje odkazem na odst. 3 tamtéž Vrchní soud svým usnesením.¹¹¹ Tím dovozuje, že odběr pachové stopy lze provést i přes nesouhlas obžalovaného, navzdory jeho právu odmítnout výpověď zakotveném v čl. 37 odst. 1 Listiny a § 33 odst. 1 trestního řádu. Ústavní soud poté dalším náleznem¹¹² zdůvodňuje pouhou podpůrnost důkazu „pachovou zkouškou” tím, že se jedná o důkaz nepřezkoumatelný a k rozhodnutí o vině a trestu je tedy potřeba, aby *„řetězec důkazů nevykazoval mezery a nevyvolával důvodné pochybnosti”*. Nejvyšší soud dále upřesňuje, že z důvodu nepřezkoumatelnosti nelze změnit povahu tohoto důkazu z nepřímého na přímý ani větším množstvím ztotožněných pachových stop.¹¹³ V pozdějším usnesení¹¹⁴ také připomíná nástrahy dokazování, když v řízení figuruje jediný přímý důkaz,¹¹⁵ je tedy nemyslitelné rozhodnout o vině a trestu pouze na základě pachové stopy jako důkazu nepřímého. V dalším usnesení¹¹⁶ ze stejného roku (i dne) lze shledat jistou váhavost Nejvyššího soudu nad výše citovaným tvrzením Ústavního soudu z roku 1998, když ztotožněná pachová stopa podle něj *„jen s velkou pravděpodobností svědčí o kontaktu identifikované osoby s předmětem, na kterém byla nalezena pachová stopa”*. To znamená, že pozitivní výsledek pachové identifikace indikuje „velkou pravděpodobnost, že osoba přišla do kontaktu s předmětem/místem, z něž byla sejmuta pachová stopa”. Ve světle těchto slov se metoda pachové identifikace jeví jako důkazní prostředek přinejmenším nespolehlivý, potenciálně upozorňující na neexistující spojitosti a tím „odklánějící” pozornost policejního orgánu od spolehlivějších důkazů.

¹¹⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 4. března 1998, sp. zn. I. ÚS 394/97.

¹¹¹ Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 4. října 2001, sp. zn. 2 To 123/01.

¹¹² Nález Ústavního soudu ze dne 3. srpna 2000, sp. zn. II. ÚS 418/99.

¹¹³ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. dubna 2003, sp. zn. 4 Tz 107/2002.

¹¹⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. května 2012, sp. zn. 7 Tdo 265/2012.

¹¹⁵ Touto problematikou se blíže zabývá Ústavní soud ve svém nálezn ze dne 17. června 2004, sp. zn. IV. ÚS 37/03.

¹¹⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. května 2012, sp. zn. 7 Tdo 586/2012.

3.3.1. Podmínky hodnocení pachových stop

Ústavní soud nálezem ze dne 22. března 2016, sp. zn. IV. ÚS 1098/15 představil požadavky pro posuzování pachových stop jako důkazů v trestním řízení. Některé se svou povahou přibližují těm, jež Ústavní soud později stanovil pro provádění rekognice ve svých nálezech sp. zn. I. 3709/16 ze dne 20. června 2017 a sp. zn. II. ÚS 2016/2020 ze dne 8. října 2020. Za procesní minimum zde ovšem není stanoveno dodržování zákonných náležitostí (vzhledem k jejich absenci), nýbrž postup v souladu s pokynem policejního prezidenta č. 9/2009 a zároveň současným vědeckým poznáním. V souvislosti s tímto požadavkem Ústavní soud, inspirován judikaturou USA a Německa, zdůrazňuje, že „důkazní význam“ výsledků metody závisí především dostatečných kvalifikačních předpokladech kriminalistického technika, policejního psovoda a služebního psa podílejících se na identifikaci. Mezi další požadavky řadí

- 1) v případě pochybností přezkoumat provedení metody znalcem;
- 2) zpravidla neodkladnou a neopakovatelnou povahu úkonu sejmutí pachové stopy dle § 160 odst. 4 trestního řádu;
- 3) přítomnost obhájce obviněného, případně státního zástupce dle § 165 odst. 3 trestního řádu, pokud k sejmutí a identifikaci pachové stopy dochází po zahájení trestního stíhání;
- 4) skutečnost, že sejmutím srovnávací pachové stopy není obviněný či podezřelý donucován k sebeobviňování;
- 5) povinnost opatřit protokoly dle § 55 odst. 1 trestního řádu o sejmutí, uchování a ztotožnění pachových stop, a v případě pochybností zajistit vysvětlení dle § 158 odst. 3 trestního řádu či výpověď dle § 101 trestního řádu od osoby provádějící či účastnící se úkonu, případně preventivně pořídit obrazový záznam o průběhu úkonu; a
- 6) fakt, že jako nepřímý důkazní prostředek metody pachové identifikace zpravidla nepostačuje k uznání viny.

Ústavní soud těmito požadavky z části zasazuje provádění úkonů pachové identifikace do rámce trestního řádu¹¹⁷ a z části opakuje předchozí judikaturu.¹¹⁸ Za přínosný považují koncept procesních předpisů jakožto procesního minima, který Ústavní soud blíže popisuje v pozdějším, již několikrát zmíněném nálezu, věnujícím se rekognici.¹¹⁹ Ústavnímu soudu lze

¹¹⁷ Viz body 2,3 a 5.

¹¹⁸ Viz bod 1: rozhodnutí Vrchního soudu v Olomouci ze dne 25. října 2011, sp. zn. 6 To 95/2011; bod 4: stanovisko pléna Ústavního soudu ze dne 30. listopadu 2010, sp. zn. Pl. ÚS-st. 30/10; bod 6: nález Ústavního soudu ze dne 17. června 2004, sp. zn. IV. ÚS 37/03.

¹¹⁹ V souvislosti s metodou pachové identifikace tuto myšlenku Ústavní soud opakuje v nálezu ze dne 27. března 2017, sp. zn. II. ÚS 4266/16.

vytknout formulaci požadavku pod bodem 6 výše, když slovem „zpravidla“ dává najevo, že v určitých mezích může důkaz pachové stopy postačovat k uznání viny. Takové tvrzení je nepřijatelné vzhledem k diskontinuitě s výše uvedenou předchozí judikaturou.

3.3.2. Vědecké poznatky jako důkaz

V usnesení ze dne 13. června 2019, č. j. 1 To 65/2017-4342 se Vrchní soud v Olomouci vypořádal s navrženým důkazem, kterým byla „Zpráva o průběhu testování reliability metody pachové identifikace prováděné speciálně vycvičenými služebními psy Policie České republiky“ ze dne 21. května 2015. Ve zprávě shrnují autoři výsledky svého zkoumání o schopnosti psů spolehlivě srovnat individuální pachy osob. Závěry této zprávy svědčí o vysoké nespolehlivosti postupů dle tehdejších předpisů¹²⁰ a metoda pachové identifikace pro účely trestního řízení není autory doporučena. V řízení o stížnosti proti zamítnutí návrhu na obnovu řízení považoval obviněný obsah zprávy za skutečnost soudu dříve neznámou dle § 278 odst. 1 trestního řádu. Předložená zpráva dle soudu dostatečně nezpochybnila samotnou metodu pachové identifikace ani její výsledky v konkrétním případě. Zprávou hojně kritizovaný postup, při kterém je psovod v průběhu ztotožňování pachových stop seznámen s polohou srovnávaného vzorku, považuje za adekvátní a podmínky vypracování experimentu, který zpráva sumarizuje, za vědecky nedostatečné. Posuzování důkazů v přípravném řízení a hlavním líčení hodnotí jako velmi důkladné, jež nemůže být zpochybněno předkládaným teoretickým zkoumáním. Samotná metodika, jejíž přílohou je zpráva, tvoří dle soudu toliko možný pohled na metodu pachové identifikace. Stížnosti byly soudem zamítnuty. Postup Vrchního soudu v Olomouci potvrdil i Ústavní soud v usnesení¹²¹ rozhodujícím o ústavních stížnostech proti zamítavému usnesení. Ústavní soud zde poukazuje na úlohu obecného soudu, jež není „vědeckým arbitrem“, má zejména dostát principu volného hodnocení důkazů a z něho vzešlé závěry dostatečně odůvodnit. To v případě dovolacího soudu považuje Ústavní soud za splněné, stížnosti je tak třeba odmítnout pro zjevnou neopodstatněnost.

Odlišný postoj zaujal Ústavní soud v pozdějším nálezu ze dne 15. února 2022, sp. zn. IV. ÚS 2773/20. V projednávané věci byl závěr zprávy o spolehlivosti metody pachové identifikace obecnými soudy také zpochybněn a stěžovatelé byli odsouzeni na základě pachových stop a výpovědí svědků. Ústavní soud připomněl svůj nálezn sp. zn. IV. ÚS 1098/15 s tím, že soudy měly vzhledem k důkazní situaci požadovat vyšší standardy při provádění

¹²⁰ Zejména pokynu ředitele Ředitelství služby pořádkové policie Policejního prezidia České republiky č. 9/2009 ze dne 1. července 2009.

¹²¹ Usnesení Ústavního soudu ze dne 24. listopadu 2020, sp. zn. III. ÚS 2816/19.

důkazů pachových stop, a to zejména reflektovat aktuální vědecké poznatky metody, jakými jsou i závěry výše zmíněné zprávy. Vyjadřování soudů k vědeckým poznatkům Ústavní soud kritizoval zejména proto, že jimi byly zpochybněny bez předložení jakékoli alternativy. Ústavním stížnostem vyhověl a potvrdil, že mj. i tímto postupem obecných soudů bylo porušeno jejich právo na soudní ochranu a zásada presumpce nevinny.

3.3.3. Sporné otázky

Vydáním pokynu policejního prezidenta č. 313/2017, o pachové identifikaci osob, byly v porovnání s předchozím předpisem¹²² upraveny požadavky na osobu psovoda¹²³ tak, aby vyhovovaly závěrům metodiky Centra pro výzkum chování psů, působícím pod Českou zemědělskou univerzitou v Praze, zaměřené na „Ověření a zdokonalení metody pachové identifikace”.¹²⁴ Jak pronesla jedna z autorek metodiky Santariová,¹²⁵ výsledky této metody jsou známy od roku 2015, zveřejněny byly až „o několik let později” a právě na základě nich později osoba psovoda již nemohla být zároveň osobou seznámenou s polohou pachové konzervy s cílovým vzorkem. Na základě tohoto objevu se Santariová společně s dalším autorem Pincem¹²⁶ nechali veřejně slyšet o alarmující chybovosti metody prováděné do účinnosti nového pokynu policejního prezidenta č. 313/2017. Pinc tuto metodu označil jako *“největší justiční průšvih od roku 1989, ale je to skandál, který se nikdy nekonal, protože se ho povedlo ututlat”*.¹²⁷ V této souvislosti upozorňují na vysokou pravděpodobnost odsouzení nevinných osob na základě chybných výsledků metody pachové identifikace. Nutno zmínit, že tyto závěry o spolehlivosti metody pachové identifikace popisovali jako rovnající se hodu kostkou.¹²⁸

¹²² Pokyn ředitele Ředitelství služby pořádkové policie Policejního prezidia České republiky, č. 9/2009 ze dne 1. července 2009.

¹²³ Viz čl. 15 odst. 5, písm. a), bod 1. pokynu.

¹²⁴ PINC, L., et al. *Ověření a zdokonalení metody pachové identifikace*. Metodika, Centrum pro výzkum chování psů, Česká zemědělská univerzita v Praze, Praha, 2015.

¹²⁵ Rozhovor DVTV, dostupný online např. zde: https://www.youtube.com/watch?v=vPsHkORr6Bc&ab_channel=DVTV. Ing. Milena Santariová, Ph.D. působí na ČZU, Fakulta agrobiologie, potravinových a přírodních zdrojů, na katedře etologie a zájmových chovů na pozici vědeckého pracovníka (zdroj: <https://wp.czu.cz/cs/index.php/?r=1071&mp=person.info&idClovek=12393>).

¹²⁶ Ing. Ludvík Pinc, Ph.D. vede na ČZU Centrum pro výzkum chování psů, zabývající se využitím psů k pachové identifikaci osob

(zdroj: http://studium.agrobiologie.cz/Nastenka_studijnihoo_ddeleni/Informace_o_studiu/nasi_odbornici/ABPC/ABPC.pdf).

¹²⁷ Dostupné online zde: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/domaci-kauzy-expert-pachove-stop-pry-fungovaly-dobre-to-i-kladivo-na-carodejnice-239279>.

¹²⁸ Dostupné online zde: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/domaci-kauzy-expert-pachove-stop-pry-fungovaly-dobre-to-i-kladivo-na-carodejnice-239279>.

Samotná metodika zmiňuje i další kroky metody pachové identifikace snižující spolehlivost konečného důkazu, jež nebyly modifikovány novým pokynem policejního prezidenta č. 313/2017 a v praxi jsou užívány dodnes. Kritizuje např. materiál Aratex®, sloužící jako pachový snímač či nositel pachové stopy v konzervě. Tato tkanina se vyrábí za podmínek, které „neeliminují pachovou kontaminaci” a ze suroviny, která „nemá standardizovanou uniformní kvalitu”, výsledkem čehož „lze předpokládat neuniformní pachové pozadí pachových vzorků používaných k pachové identifikaci”.¹²⁹ Metodika upozorňuje, že k dostatečné eliminaci kontaminujících pachů nedochází ani při postupech v běžné policejní praxi. Jiná kontroverze vyplývá z praxe odměňování psů. Metodika uvádí, že odměna může být psem ztotožněna s určitým pachem. A jelikož člověku není známo, zda se v načichávacím i cílovém vzorku nachází shodný pach, odměňování může takto následně zpochybnit výsledky identifikační metody a zároveň narušit výcvik.¹³⁰

3.3.4. Shrnutí

Metoda pachové identifikace je v současnosti ovládána určitou dichotomií. Na jedné straně interní úprava Policie ČR reagovala na výsledky nového vědeckého poznání a provedla změny, aby s nimi byla v souladu. Na straně druhé soudy tyto výsledky nepřijímají jednotně. Ačkoli Ústavní soud, počínaje nálezem sp. zn. IV. ÚS 1098/15, přistupuje k metodě pachové identifikace s potřebou reflektovat aktuální vědecké poznatky, obecné soudy mají ve výše uvedených případech tendenci tyto poznatky zpochybňovat a odmítat. Tento rozpor vznikl zejména v době, kdy byly úkony metody pachové identifikace relevantní pro projednávané případy provedeny podle pokynu č. 9/2009, přičemž zmíněný náleží Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 1098/15 byl již vydán a publikován. V případech, kde byly pachové stopy stěžejním důkazem, obvinění mohli namítat výsledky nové vědecké studie, které obecné soudy odmítaly vzít v potaz. Jelikož nový pokyn Policie ČR č. 313/2017 mnoho vědeckých poznatků převzal, byl pozvednut standard pro „procesní minimum” a lze předpokládat vyšší důkazní sílu metody pachové identifikace.

¹²⁹ PINC, L., et al. *Op. cit.*, str. 9.

¹³⁰ PINC, L., et al. *Op. cit.*, str. 11.

4. Návrh právní úpravy vybraných kriminalistických metod

4.1. Žádoucí forma úpravy kriminalistických metod

Z představené materie vyplývá, že úprava metod kriminalistické praxe formou interních předpisů Policie ČR je nedostatečná. Pokud předpisy upravují zásah do práv jednotlivce, není touto formou dostatečně obezřetně přistupováno k jeho ústavně zaručeným právům. Tyto předpisy jsou neveřejné, adresáti jejich norem se s nimi nemohou běžně seznámit a upravit tak podle nich své chování. Zákonná úprava díky své veřejnosti podléhá většímu dohledu a tím také motivuje zákonodárce k pečlivějšímu přístupu při tvorbě právních norem. Stručná zmínka v zákoně rozpracovaná neveřejným předpisem, jehož autorem je veřejnoprávní instituce odlišná od zákonodárce, je tak nežádoucím jevem, otevírajícím prostor pro svévoli této instituce. Není náhodou, že nejvíce sporných otázek vyvstává právě ohledně těch metod kriminalistické praxe, které zákonem nejsou upraveny buď vůbec, nebo jím jsou upraveny částečně.

Jak určit, co je třeba upravit zákonem a co interním předpisem? Je třeba myslet především na adresáty právních norem. Pro následný přezkum provedení dané kriminalistické metody je vždy vhodné stanovit zákonem alespoň minimální požadavky pro adekvátní průběh dané metody. A pokud je touto právní normou navíc přímo zasahováno do práv adresáta, měla by mít také formu zákona. Rekognice je ideálním příkladem. Zákonem je upravena na území českých zemí již od druhé poloviny 19. století, v této podobě přetrvává dodnes a právní názory na její úpravu a průběh jsou převážně sjednoceny. Při jejím provádění není zasahováno do ústavně zaručených práv jednotlivce a průběh je dostatečně podrobně stanoven trestním řádem.

Co se týče identifikace podle biologických stop, její vývoj na poli vědeckého zkoumání počal až začátkem 20. století, právní úprava následovala tedy až mnohem později. Dnešní zákonná úprava obsahuje limity pro odběr biologických vzorků, nikoli pro jejich uchovávání za účelem budoucí identifikace. Ačkoli je potřeba v odůvodněných případech získávat biologické vzorky pro účely budoucí identifikace všeobecně uznávána, vzhledem ke střetu základních zásad není aktuální zákonná úprava dostatečně určitá. Tato by měla také být upravena velmi pečlivě, jak nepochybně vyplývá ze znění Úmluvy i Listiny. Specifikace zákonné úpravy interním předpisem představuje ve světle mezinárodních a ústavních předpisů jasně nevhodnou volbu zákonodárce. Optikou této kritiky se současná úprava jeví jako prostředek zneužitelného sběru citlivých dat. To lze považovat za zásah do ústavně zaručených práv. Na nevhodnosti takové formy úpravy se shoduje doktrína, Evropský soud pro lidská práva

i Ústavní soud. Tyto osobní údaje jsou navíc uchovávány pod podmínkou recidivy pro úmyslný trestný čin, a to do 100 let věku osoby. Lze tedy předpokládat, že pokud by podmínky pro uchovávání těchto osobních údajů byly upraveny zákonem, s odkazem na rozhodnutí ESLP by Ústavní soud pravděpodobně vyhověl návrhu na zrušení takového ustanovení.

4.1.1. Žádoucí forma úpravy metody pachové identifikace

Rozvoj pachové identifikace byl zaznamenán ve formě služební kynologie na přelomu 19. a 20. století a prostřednictvím dobrovolnických aktivit se psi stali užitečnými pomocníky členům bezpečnostních sborů. Kritika zpochybňující spolehlivost metody pachové identifikace osob jako jisté určení limitu pro to, jakou funkci by měli psi u bezpečnostních sborů zastávat, se objevuje již od 30. let 20. století, tedy v jejích raných začátcích. Při výčtu jednotlivých metod kriminalistické praxe zaujímá metoda pachové identifikace v mnoha ohledech zvláštní pozici. Její průběh byl vždy upraven interními předpisy a pozitivně ztotožněné pachové stopy mají vzhledem k výpovědní hodnotě povahu pouze nepřímého důkazu. I přes postup daný pokynem policejního prezidenta č. 313/2017, který reflektuje některé vědecké poznatky, lze dojít pouze k závěru, že se osoba s určitou mírou pravděpodobnosti nacházela na určitém místě nebo přišla do kontaktu s určitým předmětem. Míru pravděpodobnosti dále odborníci vykládají spíše restriktivně vzhledem k chybovosti metody i po přijetí tohoto pokynu.

Rozhodnutí o vině na základě důkazů pachových stop a výpovědí svědků, jak je možné pozorovat v praxi obecných soudů, tak lze jen těžko uznat jako způsobilé k zjištění skutkového stavu věci bez důvodných pochybností podle § 2 odst. 5 trestního řádu. Ve světle těchto poznatků je dle mého názoru třeba metodu pachové identifikace osob odmítnout jako důkaz v trestním řízení, byť nepřímý. Z úspěšně ztotožněných pachových stop jako výsledků pachové identifikace nelze s dostatečnou pravděpodobností určit, že se osoba nacházela na určitém místě či přišla do styku s určitým předmětem. Na takovém zjištění nelze stavět uzavřený řetězec důkazů, když vzhledem k aktuálnímu vědeckému poznání při průběhu této metody nelze docílit poznání bez důvodných pochybností. Takový stav považuji za porušení zásad presumpce nevinny a *in dubio pro reo*.

4.2. Návrh zákonné právní úpravy

V návaznosti na předchozí bod kapitoly se budu věnovat dvěma zbývajícím metodám a jejich žádoucí úpravě formou zákona. Ve své úvaze nad právní úpravou metod kriminalistické praxe považuji za vhodné přijmout postoj Ústavního soudu, vyjádřený v již vícekrát zmiňovaných nálezech, a to sp. zn. I. ÚS 3709/16 ze dne 20. června 2017 a sp. zn. II. ÚS

2016/2020 ze dne 8. října 2020. Ústavní soud zde komentuje právní úpravu rekognice, ale jeho přístup je, dle mého názoru, aplikovatelný obecně. Ústavní soud uvádí, že procesní předpisy tvoří procesní minimum, a důkazní sílu dále zvyšují opatření vycházející ze současného vědeckého poznání. Pokud je například rekognice jediným usvědčujícím důkazem, měly by být při jejím provádění dodrženy nejen zákonné procesní náležitosti, ale i vědecky podložená opatření, která zajišťují vyšší spolehlivost a tím i důkazní sílu. Z předchozího bodu kapitoly můžeme vyvodit, že procesní minimum by mělo být vždy upraveno zákonem. Jeho obsah by měl být stanoven tak, aby průběh dané metody obsahoval všechny poznatky, které jsou při současném vědeckém poznání nezbytné. To znamená, že při jejich absenci nemůže být důkazem prokázán skutkový stav věci bez důvodných pochybností. Dalším důvodem pro zařazení právní normy do procesního minima je usnadnění přezkumu dodržení vyšších standardů. Na následujících řádcích tedy představím procesní minimum pro rekognici a identifikaci dle biologických stop.

4.2.1. Rekognice

Rekognice jako jediná ze zkoumaných metod je ve svém celku upravena zákonem. Ve světle opatření navržených Ústavním soudem v nálezu I. ÚS 3709/16 ze dne 20. června 2017 považuji za vhodné do procesního minima v zákoně zařadit povinnost provést o průběhu rekognice videozáznam. Existence takové dokumentace napomáhá při přezkumu daného úkonu a usnadňuje posuzování důkazní síly rekognice, jelikož z průběhu je možné seznat jak dodržení procesního minima, tak i všech Ústavním soudem navržených opatření. Jediné opatření, které není videozáznamem přezkoumatelné, je požadavek na provádění rekognice osobou, jež neví, kdo je poznávaným a kdo figuranty. Tato skutečnost může být samozřejmě vedena v protokolu či být stanovena na začátku videozáznamu. Je třeba ovšem poznamenat, že tento požadavek není vždy možné naplnit, když v běžné policejní praxi bývají figuranty samotní policisté nebo zaměstnanci daného pracoviště.

4.2.2. Identifikace dle biologických stop

Největší kritice v oblasti této metody podléhá právní úprava odběru biologických stop pro účely budoucí identifikace. Aktuální úprava interním předpisem vychází z premisy, že pokud byla osoba alespoň jednou již pravomocně odsouzena pro úmyslný trestný čin, je nezbytné její osobní údaje uchovávat pro účely dle § 65 odst. 5 zákona o policii do jejich 100 let věku. Pro maximální šetření ústavně zaručených práv jednotlivce bych proto navrhla, aby se délka uchování těchto údajů odvíjela od typu a závažnosti trestné činnosti, pro kterou byla

osoba pravomocně odsouzena. Ve shodě s odborníky bych další nakládání určila pro případy recidivy a osoby pravomocně odsouzené za násilnou trestnou činnost a trestné činy sexuální povahy. Pro konkrétní délku uchovávání osobních údajů z biologických stop se jeví jako vhodné určit stejné podmínky jako pro zahlazení odsouzení. Kritériem pro vedení osobních údajů v systému FODAGEN je pravomocné odsouzení, důsledkem zahlazení tohoto odsouzení by tak měla být i likvidace údajů z této databáze, protože na osobu se již dle § 106 trestního zákoníku hledí, jako by nebyla odsouzena. V ideálním případě by byly databáze propojeny, a pokud by z Rejstříku trestů bylo vymazáno odsouzení vedené i v systému FODAGEN, promítl by se tento výmaz i tam.

Závěr

Cílem práce bylo analyzovat vybrané metody kriminalistické praxe, vyzdvihnout jejich nedostatky v právní úpravě a vyvodit závěry pro vylepšení formy i znění právní úpravy *de lege ferenda*.

K rekonstrukci bylo pro její empiricky snadný výsledek přistupováno jako k legitimní metodě hodné zakotvení v zákoně od 19. století. Zákonná ustanovení se postupně rozšiřovala, aby zajistila adekvátní spolehlivost tohoto důkazního prostředku. Další dvě kriminalistické metody musely kvůli své exaktní povaze projít delším vývojem, než došlo k jejich obecnému uznání a následné právní reglementaci. Ta se ovšem promítla v zákonné formě v případě identifikace dle biologických stop pouze částečně, v případě pachové identifikace k ní vůbec nedošlo. S ohledem na vývoj judikatury zabývající se identifikací dle biologických stop dnes již můžeme potvrdit, že částečná právní úprava této metody formou interního předpisu je nedostatečná.

Metoda pachové identifikace se trajektorii od právní úpravy interním předpisem k „ideálu“ zákonné právní úpravy vymyká. Poměrně nedávno byly zveřejněny nové vědecké poznatky týkající se této metody a částečně byly promítnuty do soudních rozhodnutí a interní úpravy Policie ČR. I přesto však část autorského kolektivu předmětné studie brojí proti užívání této metody za účelem identifikace osob v trestním řízení i po modifikaci interní úpravy. Upozorňují na nedostatky, které v interní úpravě byly ponechány a snižují celkovou spolehlivost metody. Dle Pince by k dosažení postupů, jež zajišťují dostatečnou spolehlivost pachové identifikace, musely být vynaloženy časové a finanční prostředky, které by byly v rozporu s užitečností této metody.¹³¹ Z tohoto důvodu je potřeba odmítnout pachové stopy jako důkaz (byť nepřímý) v trestním řízení.

Ze zákonné úpravy rekonstrukce a opatření, jež stanovil Ústavní soud pro posílení její důkazní síly shledávám zásadním, aby byla v zákoně zakotvena povinnost provést o průběhu rekonstrukce videozáznam. Došlo by v drtivé většině k zajištění přezkumu jak procesního minima, tak případných opatření.

V případě identifikace dle biologických stop je třeba posílit ústavně zaručená práva jednotlivce v úpravě uchovávání osobních údajů získaných odběrem biologického materiálu pro účely budoucí identifikace. K docílení tohoto se jeví ideálním propojení databází Rejstříku trestů a FODAGEN, ze kterých by probíhal výmaz daných informací synchronně.

¹³¹ Dostupné online zde: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/domaci-kauzu-expert-pachove-stopy-pry-fungovaly-dobre-to-i-kladivo-na-carodejnice-239279>.

Seznam zkratek

ČR	Česká republika
ESLP	Evropský soud pro lidská práva
Listina	Listina základních práv a svobod vyhlášená usnesením Předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb. jako součást ústavního pořádku České republiky
metodika	PINC, L., et al. Ověření a zdokonalení metody pachové identifikace. Metodika, Centrum pro výzkum chování psů, Česká zemědělská univerzita v Praze, Praha, 2015.
říšský trestní řád	Zákon č. 119/1873 ř. z., jímž se zavádí nový řád soudu trestního
soudní řád správní	Zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní
trestní řád	Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)
trestní zákoník	Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
tzv. velká novela	Zákon č. 265/2001 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů
Úmluva	Sdělení č. 209/1992 Sb., o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících
Ústava	Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky
zákon o policii	Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky
Zpráva	PINC, Ludvík, et al. Zpráva o průběhu testování reliability metody pachové identifikace prováděné speciálně vycvičenými služebními psy Policie České republiky. Česká zemědělská univerzita v Praze, Praha, 2015, 1-7.

Seznam použitých zdrojů

1. Seznam použité literatury

BOHUSLAV, L. K zákonosti zajišťování daktyloskopických otisků a genetického materiálu v trestním řízení. In JELÍNEK, J. *Dokazování v trestním řízení v kontextu práva na spravedlivý proces*. Praha: Leges, 2018, str. 358-365.

DRAŠTÍK, A., FENYK, J. a kol. *Trestní řád: Komentář*. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2024-2-8]. ASPI_ID KO141_1961CZ. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.

DVOŘÁK, M.: *Rekognice osob v trestním řízení*. Praha: Leges, 2022.

GILLNEROVÁ, I. a BOUKALOVÁ, H. *Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie*. Praha: Karolinum, 2006, s. 164-165.

JURKA, F. *Policejní pes jako pomocník bezpečnostních orgánů*. Kroměříž: Nakladatelství Gusek, 1924, str. 53.

Kolektiv katedry kriminalistiky Právnické fakulty Moskevské státní university pod vedením A. N. Vasiljeva: *Kriminalistika*. Přeloženo a redakčně upraveno pod vedením Jána Pješčaka. Praha: Naše vojsko, 1966, 437 str. Kapitola věnovaná rekognici v originále sepsána Z. G. Samošinovou, přeložena V. Kvasničkou., str. 296-297.

KONRÁD, Z.; MUSIL, J.; SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika*. Praha: C.H.Beck, 2001, s. 320 a násl.

KONRÁD, Z.; PORADA, V.; STRAUS, J. a SUCHÁNEK, J.: *Kriminalistika: teorie, metodologie a metody kriminalistické techniky*. 2. rozšířené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2021.

KONRÁD, Z.; VESELÁ, J.: *Rekognice*. Praha: Vydavatelství Policejní akademie ČR, 2008, str 40.

KOŠŤÁK, R. a kol.: *Učebnice pátrací taktiky*. Praha: Nakladatel a vydavatel R. Košťák, 1935.

LANKAŠ, F.; MATOUŠKOVÁ, E. *DNA stále trochu záhadná*. Vesmír. 2023-04-03, roč. 102, čís. 4, str. 220–223.

MACEK, P.; UHLÍŘ, L.; UHLÍŘ, D. a NOVÝ, R. *Dějiny policie a četnictva*. [Sv.] 1., Habsburská monarchie (1526-1918). Praha: Themis, 1997, str. 71.

MATZNER, J. Provádění identifikačních úkonů dle zákona o Policii České republiky. In GŘIVNA, T.; ŠIMÁNOVÁ, H. (eds.): *Přípravné řízení dnes a zítra*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2019, str. 215-227.

MUSIL, J.; KONRÁD, Z. a SUCHÁNEK, J.: *Kriminalistika*. 2. přeprac. a dopl. vyd. Praha: Beck, 2004.

NĚMEC, M.: *Kriminalistická taktika pro policisty*. Praha: Eurounion, 2004, str. 286.

PINC, L., et al. *Ověření a zdokonalení metody pachové identifikace*. Metodika, Centrum pro výzkum chování psů, Česká zemědělská univerzita v Praze, Praha, 2015.

PINC, Ludvík, et al. *Zpráva o průběhu testování reliability metody pachové identifikace prováděné speciálně vycvičenými služebními psy Policie České republiky*. Česká zemědělská univerzita v Praze, Praha, 2015, 1-7.

PROTIVINSKÝ, M.; TIPLICA, M.: Znovupoznávání osob při vyšetřování trestných činů. In: MUSIL, J. a kol.: *Příspěvky ke kriminalistice. Mezinárodní sborník prací kriminalistů Humboldtovy university v Berlíně a Univerzity Karlovy v Praze*. Praha: Univerzita Karlova, 1990, str.121.

PÚRY, F. § 104b [Rekognice]. In: Šámal, P. a kol. *Trestní řád*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 1547.

ROMANES, G. J. *Experiments on the sense of smell in dogs*. Zoological Journal of the Linnean Society, 1887, 20.117: 65-70.

ROTTER, T.: *Užití vycvičeného psa ve službě bezpečnostní z hlediska našeho zákonodárství ve srovnání se zákonodárstvím sousedních států*. Bezpečnostní služba č. 11/1937, str. 329.

RULC, J. *Dějiny služební kynologie: historický vývoj a vznik četnické a policejní kynologie, jakož i kynologie ostatních ozbrojených sborů na území našeho státu*. Praha: CanisTR, 2010.

STRAUS, J. a KLOUBEK, M. *Kriminalistická odorologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010.

STRAUS, J. a VAVERA, F. *Dějiny kriminalistiky*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012, str. 303.

2. Seznam použitých internetových zdrojů

DIMUN, P. *Odběr a uchování vzorků DNA policií je podle soudců protiústavní, navrhuji zrušení zákona*. [online]. 2018 [cit. 2024-02-22]. Dostupné na: <https://www.ceska-justice.cz/2018/01/odber-a-uchovani-vzorku-dna-policii-je-podle-soudcu-protiustavni-navrhuj-zruseni-zakona/>.

Rozhovor s Ing. Ludvíkem Pincem, Ph.D, dostupný online zde: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/domaci-kauzy-expert-pachove-stopy-pry-fungovaly-dobre-to-i-kladivo-na-carodejnice-239279>.

Rozhovor s Ing. Milenou Santariovou, Ph.D, dostupný online např. zde: https://www.youtube.com/watch?v=vPsHkORr6Bc&ab_channel=DVTV.

VAVERA, F. *Kriminalistika „včera, dnes a zítra“ I.*, Všehrd. Dostupné online zde: https://www.vsehrd.cz/clanek/kriminalistika-vcera-dnes-a-zitra-i_9d0fad0e-050e-4231-99dc-ed1937a1bd58.

Vyjádření mluvčího Ministerstva vnitra pro ČT, dostupné online zde: <https://ct24.ceskatelevize.cz/clanek/domaci/policejni-databaze-dna-stale-nema-zakonna-pravidla-resime-jine-veci-haji-se-vnitro-14875>.

3. Seznam použitých právních předpisů

Sdělení č. 209/1992 Sb., o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky

Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod

Zákon č. 119/1873 ř.z., jímž se zavádí nový řád soudu trestního

Zákon č. 87/1950 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 64/1956 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů

4. Seznam použité judikatury

Rozsudek ESLP “Aycaguer proti Francii” ze dne 22. června 2017, č. stížnosti 8806/12.

Rozsudek ESLP “S. a Marper proti Spojenému království” ze dne 4. prosince 2008, č. stížností 30562/04 a 30566/04.

Nález Ústavního soudu ze dne 4. března 1998, sp. zn. I. ÚS 394/97.

Nález Ústavního soudu ze dne 11. října 2007, sp. zn. III. ÚS 528/06.

Nález Ústavního soudu ze dne 20. června 2017, sp. zn. I. ÚS 3709/16.

Nález Ústavního soudu ze dne 5. ledna 2021, sp. zn. III. ÚS 928/20.

Nález Ústavního soudu ze dne 22. března 2011, sp. zn. Pl. ÚS 24/10.

Nález Ústavního soudu ze dne 22. března 2022, sp. zn. Pl. ÚS 7/18.

Nález Ústavního soudu ze dne 3. srpna 2000, sp. zn. II. ÚS 418/99.

Nález Ústavního soudu ze dne 17. června 2004, sp. zn. IV. ÚS 37/03.

Nález Ústavního soudu ze dne 22. března 2016, sp. zn. IV. ÚS 1098/15.

Nález Ústavního soudu ze dne 27. března 2017, sp. zn. II. ÚS 4266/16.

Nález Ústavního soudu ze dne 15. února 2022, sp. zn. IV. ÚS 2773/20.

Stanovisko pléna Ústavního soudu ze dne 30. listopadu 2010, sp. zn. Pl. ÚS-st. 30/10.

Usnesení Ústavního soudu ze dne 26. dubna 2016, sp. zn. III. ÚS 755/15.

Usnesení Ústavního soudu ze dne 18. září 2013, sp. zn. I. ÚS 2661/13.

Usnesení Ústavního soudu ze dne 24. listopadu 2020, sp. zn. III. ÚS 2816/19.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9. října 1997, sp. zn. 2 Tzn 90/97.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9. ledna 2002, sp. zn. 5 Tz 237/2001.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. února 1985, sp. zn. 5 Tz 2/85.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. června 1989, sp. zn. 5 Tz 8/1989.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. dubna 2003, sp. zn. 4 Tz 107/2002.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. května 2012, sp. zn. 7 Tdo 265/2012.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. května 2012, sp. zn. 7 Tdo 586/2012.

Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 19. dubna 2018, sp. zn. 3 As 335/2017.

Rozsudek Vrchního soudu v Olomouci ze dne 25. října 2011, sp. zn. 6 To 95/2011.

Usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 13. června 2019, č. j. 1 To 65/2017-4342.

Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 4. října 2001, sp. zn. 2 To 123/01.

Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 24. ledna 1996, sp. zn. 3 To 937/95.

5. Seznam ostatních zdrojů

Pokyn policejního prezidenta č. 145/2014, kterým se upravuje činnost služební kynologie.

Pokyn policejního prezidenta č. 313/2017, o pachové identifikaci osob.

Pokyn policejního prezidenta č. 275/2016 o identifikačních úkonech.

Pokyn ředitele Ředitelství služby pořádkové policie Policejního prezidia České republiky, č. 9/2009, kterým se stanoví postup policistů na úseku činnosti služební kynologie.

Závazný pokyn policejního prezidenta č. 140/2002, kterým se stanoví zásady k zabezpečení jednotného postupu Policie České republiky při využívání metody pachové identifikace.

Závazný pokyn policejního prezidenta č. 52/2007, kterým se stanoví zásady k zabezpečení jednotného postupu Policie České republiky při využívání metody pachové identifikace.

Závazný pokyn policejního prezidenta č. 80/2009, kterým se upravuje činnost služební kynologie a služební hipologie.

Pokyn ředitele ředitelství služby pořádkové policie č. 119/2017, o provádění služební kynologie.

Výkladové stanovisko Nejvyššího státního zastupitelství č. 4/2003, sp. zn. SL 732/2003 ze dne 30 května 2003.

Výnos ministerstva vnitra č. 2.427/13 ze dne 12. ledna 1922, pro výcvik policejních psů československého četnictva.

Statistická ročenka Vězeňské služby ČR pro rok 2023, str. 121.

Právní úprava metod kriminalistické praxe

Abstrakt

Proč trestní řád upravuje pouze některé metody kriminalistické praxe? Je třeba řídit se při rozhodování o úpravě kriminalistické metody formou zákona konkrétními kritérii? Vztahují se tato kritéria na všechny metody kriminalistické praxe bez rozdílu? Nad těmito otázkami se autorka zamýšlí ve své práci. K jejich zodpovězení si vybírá tři kriminalistické metody - rekognici, identifikaci dle biologických stop a pachovou identifikaci. Jelikož se tyto metody vzájemně odlišují historickým vývojem, formou právní úpravy, i aktuálním přístupem judikatury, můžeme s jejich pomocí ilustrovat širokou paletu výhod, úskalí i východisek právní úpravy metod kriminalistické praxe. Autorka tyto aspekty analyzuje, zaujímá k nim odůvodněný postoj a navrhuje konkrétní věcná řešení.

V první kapitole odhaluje tradiční charakter metody rekognice, se silnými kořeny zákonné právní úpravy z dob Rakouska-Uherska. Mapuje vývoj právní úpravy až k dnešku a vyzdvihuje přístup hodnocení důkazní síly této metody, jež zaujímá Ústavní soud. Druhá kapitola je věnována metodě identifikace dle biologických stop a přináší vzhled do vědeckého vývoje až ke kriminalistické analýze DNA. Popis vývoje právní úpravy se zaměřuje na její rozpor s ústavně zaručenými právy v souvislosti s uchováváním osobních údajů získaných z odběru biologického materiálu pro účely budoucí identifikace. Tématem třetí kapitoly je pachová identifikace, pozornost je přitom věnována pouze kriminalistické olfaktorice. Ta vyvolává v posledních deseti letech v odborné i laické veřejnosti mnoho otázek. Po seznámení s dějinami služební kynologie se autorka zamýšlí nad spolehlivostí této metody ve světle výsledků vědeckého zkoumání a přelomové judikatury. V poslední čtvrté kapitole jsou poznatky získané v předchozích kapitolách shrnuty a jsou navržena východiska v podobě žádoucí formy i obsahu právní úpravy těchto metod kriminalistické praxe.

Klíčová slova: metody kriminalistické praxe, interní předpisy Policie ČR, právní úprava formou zákona, rekognice, identifikace dle biologických stop, pachová identifikace

Legal regulation of methods of criminalistic practice

Abstract

Why does the Act No. 141/1961 Coll., on Criminal Procedure (Criminal Procedure Code) only regulate certain methods of criminalistic practice? Should specific criteria be followed when deciding whether to regulate criminalistic methods in the form of law? Do these criteria apply to all methods of criminalistic practice without any distinction? The author reflects on these questions in her work. To answer them, she chooses three criminalistic methods - eyewitness identification, identification by biological traces and scent identification. As these methods differ from each other in their historical development, form of legal regulation, and current approach of case law, we can use them to illustrate a wide range of advantages, pitfalls and solutions to legal regulation of methods of criminalistic practice. The author analyses these aspects, takes a reasoned stance on them and proposes specific substantive solutions.

In the first chapter, the author reveals the traditional character of eyewitness identification, with strong roots in the legal regulation since the Austro-Hungarian Empire. She charts the development of the legislation up to the present day and highlights the approach taken by the Constitutional Court of the Czech Republic in assessing the evidentiary value of this method. The second chapter is devoted to the method of identification by biological traces and provides an insight into the scientific development up to forensic DNA analysis. The description of the development of the legal regulation focuses on its conflict with constitutionally guaranteed rights in relation to the retention of personal data obtained from the collection of biological material for the purpose of future identification. The topic of the third chapter is scent identification, with attention given only to criminalistic olfaction. This method has raised many questions in the professional and lay public over the last decade. After introducing the history of service cynology, the author reflects on the reliability of this method in the light of the results of scientific research and groundbreaking case law. In the fourth and final chapter, the knowledge gained in the preceding chapters is summarized and a solution is proposed in terms of the desirable form and content of legal regulation of these methods of criminalistic practice.

Key words: methods of criminalistic practice, internal regulations of the Police of the Czech Republic, legal regulation in the form of a law, eyewitness identification, identification by biological traces, scent identification